

Vrednovanje i dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža

Pejnović, Lovro

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:339737>

Rights / Prava: [Attribution-ShareAlike 4.0 International / Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
Ak. god. 2023./24.

Lovro Pejnović

**Vrednovanje i dugoročno očuvanje sadržaja
društvenih mreža**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Željko Trbušić

Zagreb, lipanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Veliko hvala mojoj obitelji, prijateljima i kolegama koji su me bodrili u procesu pisanja rada.

Sadržaj

Sadržaj.....	4
1. Uvod.....	6
2. Povijesni pregled odabranih arhivskih teorija	8
2.1. Arhivistička teorija prema Schellenbergu i Jenkinsonu	8
2.2. Primjena teorije u području arhiviranja sadržaja društvenih mreža	13
2.3. Makrovrednovanje i primjena makrovrednovanja na sadržaj društvenih mreža	13
3. Tehnologija i društvene mreže	15
3.1. Društvena konstrukcija tehnologije	15
3.2. Društvene mreže kao sredstva kolektivne memorije	17
4. Arhivi i društvene mreže.....	24
4.1. Digitalno arhiviranje	24
4.2. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža	27
4.2.1. Osnovno o arhiviranju sadržaja društvenih mreža	27
4.2.2. Metode arhiviranja sadržaja društvenih mreža	30
4.2.3. Vrednovanje sadržaja društvenih mreža	34
4.2.4. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža od strane državnih arhiva	35
4.3. Primjeri iz prakse	36
Vrednovanje sadržaja društvenih mreža	36
4.3.1. Nacionalni arhivi	36
4.3.2. Arhiv sadržaja društvenih mreža.....	37
5. Provedeno istraživanje	39
5.1. Metodologija istraživanja.....	39
5.2. Analiza dobivenih rezultata istraživanja	40
6. Zaključak.....	43

7. Literatura.....	44
Sažetak	48
Summary	49

1. Uvod

Društvene mreže već su dugo prisutan fenomen u društvu. Danas je nemoguće zamisliti život bez korištenja društvenih mreža. Društvene mreže su, prema definiciji Enciklopedije Britannice, oblici masovnih medija na internetu putem kojih korisnici dijele informacije, osobne poruke, ideje i druge oblike sadržaja, npr. videozapise (Britannica, 2024).

Prema podacima iz siječnja 2024. godine (Kemp, 2024), skoro dvije trećine svjetske populacije koriste društvene mreže. Naime, društvene mreže bilježe 5,04 milijardi aktivnih korisničkih identiteta društvenih mreža, što je ekvivalent 62,3% sveukupne svjetske populacije, koja prema istim podacima iznosi 8,08 milijardi ljudi. Broj aktivnih korisničkih identiteta društvenih mreža porastao je za 5,6% naspram 2023. godine, što znači da su društvene mreže dobile 266 milijuna novih aktivnih korisničkih identiteta. Većina korisnika interneta posjeduje korisnički račun za neke od društvenih mreža, ali ne svi, pošto 5,35 milijardi ljudi koristi internet (odnosno 66,2% svjetske populacije). To znači da 89,84% korisnika interneta posjeduje korisnički identitet neke društvene mreže. Prema istim podacima, tipični korisnik društvenih mreža u prosjeku provede 2 sata i 23 minute dnevno na društvenim mrežama. Najčešći korisnici društvenih mreža su mladi, do 34 godine starosti, te oni sami i provode najviše vremena koristeći internet. Mladi u dobnom rasponu od 16 do 24 godine internet koriste u pravilu malo manje od 7 i pol sati dnevno, a mladi u dobnom rasponu od 25 do 34 godine internet koriste u pravilu 7 sati i 10 minuta dnevno (Kemp, 2024). Većina globalne radne populacije koristi društvene mreže ili platforme za razmjenu poruka. Skoro svi korisnici interneta (njih 94,7%) u dobnom rasponu između 16 i 64 godine koristilo je jednu od mnogih platformi za razmjenu poruka, a 94,3% istog uzorka koristilo je barem jednu društvenu mrežu. Glavni razlozi korištenja društvenih mreža su održavanje kontakta s obitelji i prijateljima (49,5%), ispunjavanje slobodnog vremena (38,5%), čitanje vijesti (34,2%), pronalaženje sadržaja (30,2%) i traženje inspiracije za stvari koje bi se mogle kupiti ili napraviti (26,7%). Društvene mreže na kojima korisnici provedu najviše vremena mjesečno su TikTok, YouTube, Facebook, Whatsapp, Instagram, X (Twitter), Telegram i Snapchat (Kemp, 2024).

Društvene mreže igraju ključnu ulogu u životu prosječnog suvremenog korisnika informacijskih tehnologija. Društvene mreže ne koriste isključivo pojedinci koji se žele povezati sa svojim prijateljima i obitelji, nego ih koriste i mnoge institucije država,

vladine organizacije, tvrtke, te razni novinski portali. Sadržaj društvenih mreža nije više isključivo neformalan. Ovisno o stvaratelju sadržaja, sadržaj može biti informativan, konkretan, značajan, profesionalan i racionalan. Društvene mreže se ne koriste više isključivo u socijalizacijske i zabavne svrhe, nego se danas koriste i kao izvor informacija. Stoga značajan i služben sadržaj društvenih mreža treba arhivirati. Prema podacima iz 2023. godine, 328,77 milijuna terabajta stvoreno (generirano, snimljeno, kopirano ili konzumirano) je na dnevnoj bazi. Količina stvorenih podataka kontinuirano raste od 2010. godine do danas te se procjenjuje da je otprilike 90% svjetskih podataka stvoreno u 2022. i 2023. godini. Najviše podataka proizvedeno je u obliku videozapisa, a društvene mreže su prepune sadržaja koji je u obliku videozapisa. Na Facebooku je većina (51%) sadržaja utemeljena na videozapisima (Duarte, 2023). Google svake sekunde procesira više od 40.000 pretraga. Google je primarni izbor kao internetski pretraživač u 77% slučajeva. Kada se zbroje pretrage svih pretraživača, na dnevnoj bazi se provede 5 milijardi internetskih pretraga (Marr, 2024). Velik broj svakodnevnih objava na društvenim mrežama govori o njihovoj popularnosti i važnosti u svakodnevici prosječnog korisnika. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža iznimno je važno jer društvene mreže savršeno sažimaju današnje društvo i okosnica su današnjih društvenih odnosa. Dokaz o važnosti društvenih mreža danas je to da se identitet mladih danas gradi oko društvenih mreža. Mladi žele biti aktivni korisnici društvenih mreža i planiraju svoju budućnost oko društvenih mreža, sanjajući o tome da jednog dana budu plaćeni za svoje korištenje društvenih mreža, time da im profesija bude „*influencer*“¹, „*food blogger*“², “ ili „*brand ambassador*“³ (Sanghvi, 2020). Diplomski rad bavit će se arhiviranjem sadržaja društvenih mreža, vrednovanjem sadržaja društvenih mreža, metodama i tehnikama arhiviranja sadržaja društvenih mreža, teorijskoj potpori koja stoji iza arhivistike i značaja društvenih mreža, te arhivima web sadržaja u Republici Hrvatskoj i inozemstvu.

¹ Engl. „*influencer*“ - utjecajnik, utjecatelj, poznati korisnik društvenih mreža koji utječe na druge korisnike.

² Engl. „*food blogger*“ - influencer koji stvara sadržaj vezan uz hranu.

³ Engl. „*brand ambassador*“ - osoba kojoj je posao predstavljanje robne marke na pozitivan način.

2. Povijesni pregled odabranih arhivskih teorija

2.1. Arhivistička teorija prema Schellenbergu i Jenkinsonu

Theodore Roosevelt Schellenberg (1903.-1970.) bio je američki arhivistički teoretičar i arhivist koji je stvarao i djelovao u 20. stoljeću. Schellenbergova arhivistička teorija smatra se temeljem arhivistike i arhivističke prakse u Sjedinjenim Američkim Državama. Schellenbergovo stvaralaštvo temelji se na standardiziranju arhivističkih tehnika vrednovanja gradiva. Vrednovanje se odnosi na način na koji određena institucija ispituje vrijednost gradiva i donosi odluke o vrijednosti gradiva (Kratz, 2023). Schellenberg u svojem djelu iz 1956. godine „Moderni arhivi: principi i tehnika rada“ opisuje zadaće arhivista, principe klasifikacije i standarde vrednovanja gradiva. Schellenberg arhivsko gradivo definira kao sve papire, knjige, fotografije, mape ili druge dokumentarne materijale, bez obzira na fizičku formu ili karakteristike, napravljene ili primljene od strane bilo koje javne ili privatne institucije u skladu sa svojim pravnim dužnostima ili u vezi s transakcijom svog pravilnog poslovanja i dokumente sačuvane ili prikladne za čuvanje od strane te institucije ili njezinog legitimnog nasljednika kao dokaz njezinih funkcija, pravila, odluka, postupaka, operacija, drugih aktivnosti ili zbog informacijske vrijednosti podataka sadržanih u njima (Schellenberg, 1956, 16). Schellenberg također arhive definira kao zapise bilo koje javne ili privatne ustanove za koje se smatra da su vrijedni trajnog čuvanja u referentne i istraživačke svrhe i koji su pohranjeni ili su odabrani za pohranu u arhivskoj ustanovi (Schellenberg, 1956, 16). Kako bi bili smatrani arhivskim gradivom, dokumenti su morali biti akumulirani ili proizvedeni kako bi se ostvarila određena svrha i moraju imati vrijednost za svrhu koja se razlikuje od svrhe za koju su dokumenti akumulirani ili stvoreni. Schellenberg time želi reći da dokumenti uz osnovnu svrhu moraju imati i neku drugu svrhu (npr. kulturnu ili povijesnu) koja bi ih učinila vrijednim za dugoročno očuvanje. Javno arhivsko gradivo arhiva ima dvije vrste vrijednosti, primarnu vrijednost za stvaratelja i sekundarnu vrijednost drugim strankama i nevladinim korisnicima (Schellenberg, 1956, 16). Jedna od osnovnih karakteristika arhiva je da su morali biti stvoreni ili skupljeni u direktnoj povezanosti s funkcionalnim aktivnostima neke vladine agencije ili druge organizacije te da većina njihovog značaja ovisi o njihovoj organskoj povezanosti s agencijom ili jedan s drugima (Schellenberg, 1956, 17). Arhivske institucije su prijemne institucije. Arhivska institucija, bila ona vladina ili privatna, stvorena je sa svrhom očuvanja materijala kojeg je stvorilo tijelo

kojemu arhivska institucija služi. Arhivska institucija se, u pravilu, ne oslanja na dobivanje gradiva putem kupovanja ili dobivanja gradiva na poklon. Arhivska institucija ima jedan izvor, uglavnom vladu, instituciju ili osobu kojoj služi. Vladina arhivska institucija bi, u pravilu, trebala dobivati materijale koje isključivo državna uprava stvara, odbacujući materijale drugih vlada. Arhivska institucija koja služi samo jednom odjelu ili ministarstvu bi trebala dobivati materijale samo tog određenog odjela ili ministarstva (Schellenberg, 1956, 19). Pri vrednovanju dobivenog gradiva arhivist ne bi trebao pristupati gradivu na pojedinačnoj razini, nego bi trebao vrednovati gradivo u odnosu na drugo gradivo. Trebao bi pristupati gradivu u odnosu na sveukupnu dokumentaciju aktivnosti koja je rezultirala stvaranjem gradiva. Arhivist u tom slučaju odabire ukupno gradivo vrijedno čuvanja te ga odabire u odnosu na organizaciju radije nego u odnosu na subjekt. Njegov cilj je sačuvati dokaz o tome kako organska tijela organizacije funkcioniraju. U slučaju arhiviranja gradiva vladinih tijela, arhivist čuva dokumente koji odražavaju nastajanje gradiva, organizacijski razvoj gradiva, program gradiva, procedure koje je gradivo slijedio i detalje operacije gradiva. Pri vrednovanju gradiva, arhivist mora biti oprezan u svojoj analizi organizacije i funkcioniranju tijela čije gradivo vrednuje te mora imati opsežno znanje o tijelu čije gradivo vrednuje (Schellenberg, 1956, 21). Klasifikacija znači da su arhivske institucije uređene prema pravilu provenijencije i u odnosu na organizaciju i funkcije agencije koja ih je stvorila. U arhivskim institucijama gradivo je katalogizirano prema jedinicama koje su skupine predmeta, tj. prema grupama ili serijama. Arhivist vrednuje svoje gradivo, raspoređuje ga u odnosu na organsku strukturu i funkciju te ga opisuje u vodičima, inventarima i listama. Arhivist bi trebao znati koje klase informacija mogu biti dobivene iz ogromnog bogatstva objavljenih referentnih radova (Schellenberg, 1956, 22-24). Arhivist treba sačuvati zapise koji sadrže informacije korisne za istraživanje u drugim područjima, poput ekonomije, sociologije ili javne administracije, do stupnja da može utvrditi određenu potrebu za njihovim očuvanjem. Arhivist je također upoznat s potrebama i interesima istraživača jer je svjestan samih potreba i interesa istraživača u tijeku izvođenja svojih službenih dužnosti (Schellenberg, 1956, 30). Arhivistu bi trebala biti dodijeljena odgovornost ocjenjivanja sekundarne primjene gradiva, koju gradivo ima nakon što je primarna primjena gradiva iscrpljena (Schellenberg, 1956, 32). U procesu održavanja svoje evidencije zapisa za trenutnu upotrebu, državna agencija se uglavnom bavi čuvanjem zapisa kako bi zapisi mogli biti brzo pronađeni kada su traženi. Temeljni problem u čuvanju trenutnih zapisa je kako ih pospremiti na dostupan

i uredan način. Postoje dvije nužne stvari potrebne za ostvarenje ovog zadatka, a to su da zapisi moraju biti valjano klasificirani i da zapisi moraju biti valjano uknjiženi (Schellenberg, 1956, 52). Klasifikacija je osnova efikasnog vođenja tekućim zapisima. Ako su zapisi valjano klasificirani, dobro će služiti potrebama trenutne operacije. Kako bi služili ovim potrebama, zapisi bi trebali biti raspoređeni u odnosu na njihovu upotrebu unutar pojedinih upravnih jedinica vladine agencije (Schellenberg, 1956, 52). Drugi element koji se treba uzimati u obzir pri klasificiranju zapisa je organizacija agencije koja stvara zapise, jer bi zapisi trebali biti, i inače jesu, grupirani kako bi reflektirali organizacijsku strukturu vladine organizacije (Schellenberg, 1956, 55). U razvoju klasifikacijskog nacrtu očuvanja javnih zapisa, funkcija gradiva, u smislu u kojem je ovaj izraz definiran, bi trebao biti uzet u obzir u uspješnoj podjeli zapisa po klasama i podklasama. Najšire ili primarne klase mogu biti uspostavljene na temelju velikih funkcija agencije, sekundarne klase mogu biti uspostavljene na temelju aktivnosti, a najdetaljnije klase bi trebale sadržavati individualne jedinice datoteka, koje se uspostavljaju u odnosu na transakcije koje se tiču osoba, korporativnih tijela, mjesta i tema (Schellenberg, 1956, 59). Zapisi također mogu biti grupirani na organizacijskoj i funkcionalnoj bazi njihovom podjelom u serije. Definicija serije je grupa dokumenata, dosjea ili fascikala koja je okupljena radi specifične svrhe. Klasa može biti raspoređena prema metodičkom klasifikacijskom sustavu, prema obliku nastanka dokumenata ili može biti neformalno akumulirana kako bi zadovoljila određenu administrativnu potrebu. Kod klasifikacije prema subjektu, javni bi zapisi, u pravilu, trebali biti grupirani u odnosu na njihovo funkcionalno i organizacijsko podrijetlo, a iznimke bi se trebale napraviti ovom pravilu uzimajući u obzir određene vrste zapisa. Ovo je slučaj kada zapisi ne nastaju ili ne vuku za sobom pozitivno vladino djelovanje. Među ovakve zapise spadaju reference i informacijske datoteke. One nastaju kad god vladine aktivnosti postaju visoko specijalizirane u odnosu na određenog subjekta, ili kad god, kao prema američkoj praksi ubilježavanja, rukovoditelji inzistiraju na imanju pri ruci ili u vanjskim uredskim kabinetima zapisa da ne slijede drugu svrhu osim svrhe referentnosti (Schellenberg, 1956, 60-61). Javni zapisi bi trebali biti klasificirani samo u iznimnim slučajevima u odnosu na subjekte izvedenim iz analize predmetnog polja. Ovi iznimni slučajevi odnose se na istraživanje, reference i slične materijale. Javni zapisi mogu se klasificirati u odnosu na organizaciju. Mogu biti fizički održavani u različitim uredima agencije te mogu biti decentralizirani (Schellenberg, 1956, 62). Klase bi trebale biti uspostavljene na a

posteriori, umjesto na *a priori* osnovi. Klase bi trebale biti uspostavljene onako kako iskustvo svjedoči njihovoj potrebi, odnosno kako se stvaraju zapisi o obavljanju funkcija (Schellenberg, 1956, 63). Kada se javni zapisi prebacuju u arhivsku instituciju, vlada sama nastavlja stvarati najbitniju i najčešću korist za te javne zapise. Takvi javni zapisi su sačuvani u arhivističkoj ustanovi jer imaju vrijednosti koje će postojati mnogo kasnije nakon prekida trenutne uporabe zapisa te jer će njihove vrijednosti biti za druge koji nisu trenutni korisnici zapisa. Zbog toga je bitno razmotriti ove dugotrajne, sekundarne vrijednosti koje zapisi sadrže (Schellenberg, 1956, 133). Hans Otto Meissner, bivši šef pruskog tajnog državnog arhiva, formulirao je nekoliko standarda vrednovanja koji su imali značajan utjecaj na razmišljanje njemačkih arhivista. Njemački arhivisti su stavljali naglasak na ideju da bi beskorisno arhivsko gradivo trebalo biti predodređeno za odvajanje, po mogućnosti u vrijeme njegove klasifikacije za trenutnu uporabu, te ako je gradivo pronađeno u pismohrani da se ne bi trebala smatrati bitnim dijelom same pismohrane. Njemački se arhivisti u pravilu slažu s uklanjanjem beskorisnih predmeta iz pismohrane (Schellenberg, 1956, 135). Meissnerovi standardi, odnosno pravila arhiviranju su sljedeća: starost se treba poštivati, ekstremi se trebaju izbjegavati, previše apstraktnosti je zlo, datoteke koje se odnose na stvarne posjede bi trebale biti sačuvane ako uspostavljaju prava države nad tim posjedima ili ako se odnose na upravljanje imovinom koja je od povijesnog ili posebnog interesa državi, te da bi datoteke koje se odnose na nevladina prava trebale biti sačuvane jedino ako se ta prava odnose na značajna pitanja, kao što su pravo vlasništvo, hipoteke, zajmovi ili različite druge titule, te samo ako ta prava uključuju značajne osobe, osobe koje bi bile pogođene zakonima koji se odnose na velika nasljedstva i samo ako datoteke koje se odnose na ta prava služe kako bi se pokazao tipičan administrativni proces i tipična prava (Schellenberg, 1956, 135-136). Datoteke sudskih tijela bi trebale biti sačuvane ako se odnose na sadržajne aktivnosti tijela ili ako se odnose na razvoj trajnih prava i institucija, značajnih povijesnih događaja, političkih procesa ili običaja i više od prošlih vijekova (Schellenberg, 1956, 136-137). Britanski arhivisti bi, za potrebe istraživanja sačuvali zapise za tri povijesne ili generalne koristi: kako bi pokazali povijest dotične organizacije, kao odgovor na tehnička pitanja koja se odnose na proceduru, te kako bi zadovoljili moguću znanstvenu potrebu za informacijama koje su slučajno sadržane u zapisima (Schellenberg, 1956, 137). Javni zapisi bi trebali biti grupirani prema administrativnim jedinicama koje su ih stvorile. Uređenja javnih zapisa koje su dale same ustanove koje

su ih stvorile treba čuvati u arhivskoj ustanovi (Schellenberg, 1956, 173). Princip grupiranja javnih zapisa u odnosu na njihovo podrijetlo u javnim administrativnim tijelima se zove princip provenijencije (Schellenberg, 1956, 174).

Sir Hilary Jenkinson (1882.-1961.) bio je predsjednik Društva arhivista Velike Britanije od njegovog osnutka 1955. godine, te je bio i počasni član Društva američkih arhivista. Svoju arhivsku djelatnost započeo je u prvoj polovici 20. stoljeća. Sir Hilary Jenkinson smatra se jednim od najuglednijih arhivista svoje generacije. Njegovo stvaralaštvo zaslužno je za razvoj arhivistike u zemljama anglosaksonskog govornog područja (Holmes, 1961, 345). Njegovo najznačajnije djelo, „Priručnik arhivske administracije“, do tada je bilo jedina sustavna obrada polja arhivistike, a popularnosti djela je doprinijelo otvorenje Britanskog nacionalnog arhiva koje se dogodilo malo prije izdavanja djela široj publici. Djelo je izdano 1922. godine, a drugo izdanje objavljeno je 1937. godine (Piggott, 2012). Priručnik arhivske administracije smatrao se temeljem tadašnje arhivistike i nosi titulu Starog zavjeta, tj. Biblije arhivistike (Holems, 1961, 345). Sir Hilary Jenkinson tvrdi da engleski Oxfordov riječnik, izvodeći izraz „arhiv“ iz grčkih riječi *arkhe* (grčka riječ za vladu) i *arkheia* (grčka riječ za javne evidencije), što sam riječnik objašnjava kao rezidenciju ili javni ured, daje značenja engleskim izrazima kao mjesto u kojem se javni zapisi ili drugi povijesni čuvaju ili kao povijesni zapis ili dokument koji se čuva (Jenkinson, 1937, 3). Arhivi su dokumenti koji formiraju dio službene transakcije ili su bili čuvani kao službena referenca (Jenkinson, 1937, 4). Sir Hilary Jenkinson dokumente definirao kao sve rukopise izrađene od bilo kojeg materijala (Jenkinson, 1937, 6). Sir Hilary Jenkinson smatra da se pojmu arhiva mora pridodati i pojam zbirki napravljenih od privatnih ili polu privatnih tijela ili osoba, postupajući u poslovnom ili službenom svojstvu (Jenkinson, 1937, 8). Prema Jenkinsonu dokument za koji se može reći da pripada klasi arhiva je onaj koji je sastavljen ili korišten tijekom administrativne ili izvršne transakcije, bila ona javna ili privatna, čiji je sam dokument dio, te ih se kasnije čuva osoba ili osobe zadužene za tu transakciju i njihovi zakoniti nasljednici (Jenkison, 1937, 11). Svi arhivi moraju nužno pripadati jednoj od sljedeće tri grupe: kopije dokumenata ili sami dokumenti koji izlaze, dokumenti koji dolaze u urudžbeni ured ili dokumenti koji cirkuliraju unutar ureda. Službena ili odgovorna osoba, tj. administrator, koja mora predsjedati bilo koji oblik kontinuiranih poslovnih funkcija, oslanja se na autoritet svog pamćenja, tako da čim pisanje postane općenito u upotrebi on usvaja očuvanje dijelova pisanja kao pogodan

oblik umjetnog pamćenja, te pritom započinje skupljanje arhiva. Administrator se koristi ovom pogodnosti čuvanjem izvornika pisanih informacija koje je zaprimio, preslike dokumenata koje je izdao i memorandume (iste svrhe kao i dnevnik) o svojim postupcima (Jenkinson, 1937, 23).

2.2. Primjena teorije u području arhiviranja sadržaja društvenih mreža

Schellenbergova teorija se temelji na važnosti vrednovanja, a Jenkinsonova teorija se temelji na praktičnim aspektima uređenja i opisa gradiva, zalažući se za sustavnu organizaciju gradiva i njegovo detaljno dokumentiranje. Oba su teoretičara od iznimne važnosti za arhivistiku. Schellenbergova teorija se više doticala strateškog odabira gradiva koje treba dugoročno očuvati, dok se Jenkinsonova teorija više fokusirala na organizaciju i opis gradiva. Jenkinsonova teorija bila je preteča Schellenbergove teorije i time je utjecala na Schellenbergovu teoriju. Obje teorije su iznimno bitne za dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža jer objašnjavaju kriterije vrednovanja gradiva i pomažu pri određivanju koje digitalno gradivo ima dugotrajnu vrijednost i zašto bi određeno gradivo trebalo biti očuvano. Korisnici društvenih mreža proizvode veliku količinu digitalnog sadržaja, koji kasnije postaje digitalno gradivo. Sustavno opisivanje i organiziranje gradiva, na čemu se temelji Jenkinsonova teorija, olakšava dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža. Schellenbergova i Jenkinsonova teorija pružaju okvire za upravljanje digitalnim gradivom i time osiguravaju dugoročno očuvanje gradiva i dostupnost gradiva budućim organizacijama.

2.3. Makrovrednovanje i primjena makrovrednovanja na sadržaj društvenih mreža

Makrovrednovanje se bavi procjenom društvene vrijednosti funkcionalno-strukturnog konteksta i kulture radnog mjesta u kojem se zapisi stvaraju i koriste od strane stvaratelja gradiva. Makrovrednovanje se također bavi odnosom građana, skupina, organizacija i „javnosti“ s navedenim funkcionalno-strukturnim kontekstom gradiva. Ako vrednovanje određuje dugoročnu vrijednost sadržaja gradiva za njihovu potencijalnu istraživačku svrhu, makrovrednovanje procjenjuje značaj konteksta stvaranja gradiva i njegove suvremene koristi. Vrednovanje se bavi gradivom, makrovrednovanje se bavi širim kontekstom gradiva. Makrovrednovanje uključuje teoriju određivanja vrijednosti gradiva i novu praksu implementacije provedbe te teorije

određivanja vrijednosti procjene. Makrovrednovanje se kao teorija i praksa odvija u okviru planiranog i sustavnog pristupa odlaganju zapisa. Makrovrednovanje također inzistira na tome da je vrednovanje potpuno različita arhivska funkcija od prikupljanja gradiva. Vrednovanje je teorija i metodologija za određivanje vrijednosti zapisa, odnosno određivanje vrijednosti gradiva i donošenje odluka o tome koje gradivo bi trebalo biti uništeno i zašto. Vrednovanje ima iznimno značajne posljedice za društvo. Dok arhivisti vrednuju gradivo, ne čine ništa manje od oblikovanja budućnosti dokumentarne baštine pravosuđa. Arhivisti odlučuju što će se pamtit, a što zaboraviti, tko će u društvu ubuduće biti vidljiv, a tko nevidljiv, tko će imati glas, a tko ne. Makrovrednovanje je proces koji definira koji će se od stvaratelja odraziti u arhivima, a koji neće. Makrovrednovanje kao koncept je počelo kasnih 1980-ih godina u Kanadi i službeno je postalo funkcionalno 1991. godine (Cook, 2006, 102-103). Makrovrednovanje se temelji na konceptualnoj, virtualnoj ili funkcionalnoj provenijenciji. Koristeći istraživačka znanja stečena funkcionalnom analizom arhivista, uključujući analizu interakcije funkcije i strukture, organizacijske kulturne dinamike, sustava vođenja evidencije te uključenosti građana ili klijenata i interakcije s institucijom ili funkcijom, arhivist postavlja tri pitanja: koje su najvažnije funkcije i aktivnosti koje treba dokumentirati, tko bi u artikulaciji i provedbi tih ključnih funkcija, programa i transakcija institucije imao primarnu odgovornost za izradu dokumenata te kako građani komuniciraju s tim funkcionalnim svemirom (Cook, 2006, 131). Makrovrednovanje je bitno pri vrednovanju sadržaja društvenih mreža jer određuje glavne funkcije i aktivnosti dokumentirane objavama na društvenim mrežama, jer procjenjuje sadržaj društvenih mreža u kontekstu njegovog stvaranja i korištenja uzimajući u obzir platformu, publiku, svrhu i organizacijsku ulogu, jer procjenjuje niz objava umjesto samo jedne i jer se fokusira na utjecaj odabranog sadržaja koji pokazuje značajan društveni, kulturni ili organizacijski sadržaj.

3. Tehnologija i društvene mreže

3.1. Društvena konstrukcija tehnologije

Teorija o društvenoj konstrukciji tehnologije temelji se na djelu Trevora J. Pincha i Wiebea E. Bijkera „Društvena konstrukcija činjenica i artefakata; ili kako bi sociologija znanosti i sociologija tehnologije mogle koristiti jedna drugoj“ (engl. „*The Social Construction of Facts and Artifacts: Or How the Sociology of Science and the Sociology of Technology Might Benefit Each Other*“). Trevor J. Pinch bio je istaknuti profesor znanosti i tehnologije i profesor sociologije na Sveučilištu Cornell u Ithaci, saveznoj državi New York. Igrao je bitnu ulogu u uspostavljanju znanstvenih polja društvenih studija tehnologije i studija zvuka (Bijker i Bijsterveld, n.d.). Wiebe E. Bijker je profesor emeritus tehnologije i društva na Fakultetu umjetnosti i društvenih znanosti Sveučilišta u Maastrichtu (Prof Dr Ir Wiebe Bijker, 2024). Bijkerovo stvaralaštvo zasnivalo se na sociologiji tehnologije, povijesti tehnologije, odgovornom istraživanju i inovaciji, te studijama znanosti i tehnologije (Wiebe E. Bijker professor emeritus, 2024). Pinch i Bijker tvrde da svo znanje i sve tvrdnje o znanju treba tretirati kao društveno konstruirane. Čista znanost je dužnik razvoju tehnologije (Pinch i Bijker, 1984, 18-19). Većina istraživača smatra da se tehnološke inovacije odvijaju u širokom rasponu okolnosti i povijesnih epoha i da se stoga značaj koji se može pripisati temeljnoj znanosti vjerojatno znatno razlikuje. Zasigurno gledište prevladavajuće u starijim vremenima, da znanost otkriva i tehnologija se primjenjuje, više ne može biti dovoljno. Znanost i tehnologija s vremenom su postale ispremišane. Moderna tehnologija uključuje znanstvenike koji „rade“ na tehnologiji i tehnologe koji funkcioniraju kao znanstvenici. Istraživači nisu dokučili da su znanost i tehnologija sami po sebi društveno proizvedeni u mnoštvu društvenih okolnosti (Pinch i Bijker, 1984, 20). Uspješnost i efikasnost tehnologije bi mogli predstavljati problem društvenom konstruktivističkom pogledu na znanstveno znanje. Praktična učinkovitost tehnologije na neki način demonstrira privilegiranu epistemologiju znanosti i time je izuzima iz sociološkog objašnjenja. Moguće je da lažne ili dijelom lažne teorije budu korištene kao temelj uspješne praktične primjene, a uspjeh tehnologije ne bi imao ikakve veze s „istinom“ znanstvenog znanja na kojem se zasniva. Kao efikasan način borbe s ovim problemima, treba se zauzeti perspektiva koja smatra da se tehnologija, isto kao i znanost, može smatrati društvenim konstruktom (Pinch i Bijker, 1984, 25). Skoro sve se može ispregovarati, što je sigurno i što nije, tko je znanstvenik a tko je

tehnolog, što je tehnološko, a što je društveno, te tko može sudjelovati u znanstvenim kontroverzama (Pinch i Bijker, 1984, 26). U razvoju teorije društvenog konstruiranja tehnologije proces tehnološkog artefakta opisuje se kao izmjenjivanje varijacije i selekcije. To rezultira u „višesmjernom“ modelu, koji je u kontrastu s linearnim modelom koji se isključivo koristi u mnogim izučavanjima inovacije i implicitno u mnoštvu povijesnim izučavanjima tehnologije. Takav „višesmjern“ pogled je bitan za bilo koji društveni konstruktivistički prikaz tehnologije. Naravno, s povijesnim odmakom, moguće je razbiti, tj. pretvoriti „višesmjerni“ model na jednostavan linearan model, ali to ne obuhvaća utjecaj neuspješnih faza razvoja tehnologije, te da navedeni linearan model nije jedini mogući smjer odvijanja razvoja tehnologije (Pinch i Bijker, 1984, 28). U slučaju da se „višesmjerni“ model prihvati, moguće je da će izniknuti pitanje zašto neki oblici tehnologije „umiru“, a neki „preživljavaju“. Kako bi se osvijetlila ova „selekcija“ dijela razvojnog procesa, moraju se uzeti u obzir problemi i rješenja koja artefakti predstavljaju u osobitom trenutku (Pinch i Bijker, 1984, 29). Pri odlučivanju koji problemi su bitni, društvene grupe zabrinute za artefakte i značenja koja te grupe daju artefaktima igraju ključnu ulogu: problem se definira kao takav jedino onda kada postoji društvena grupa za koju određena tehnologija stvara zadani problem. Korištenje koncepta relevantne društvene grupe je jednostavan. Izraz se koristi kako bi se označile institucije i organizacije (npr. određena vojna institucija ili specifična industrijska kompanija), kao i organizirane ili neorganizirane grupe individualaca. Ključni uvjet je taj da svi članovi određene društvene grupe dijele istu garnituru značenja koja dodaju određenom artefaktu. Pri odlučivanju koje društvene grupe su relevantne, prvo se mora zapitati da li određeni artefakt ima bilo kakvo značenje članovima društvene grupe koja se ispituje (Pinch i Bijker, 1984, 30). U društvenom konstrukciji tehnologije tehnološki artefakti su kulturno konstruirani i kulturološki interpretirani, te interpretativna fleksibilnost tehnološkog artefakta mora biti prikazana. Na ovaj se način pokazuje da postoji fleksibilnost u načinu na koji ljudi razmišljaju o artefaktima ili interpretiraju artefakte, te da također postoji fleksibilnost pri dizajniranju tehnoloških artefakata. Ne postoji samo jedan mogući način ili jedan najbolji način dizajniranja artefakta (Pinch i Bijker, 1984, 40).

Teorija društvene konstrukcije tehnologije može biti primijenjena na razvoj i daljnje postojanje društvenih mreža jer platforme društvenih mreža nisu samo razvijene zbog tehnološkog napretka, nego su i produkt društvenog konteksta i društvenih potreba,

te društveni kontekst i društvene potrebe oblikuju način na koji se platforme društvenih mreža ažuriraju i koriste. Teorija društvene konstrukcije tehnologije smatra da bilo koji oblik tehnologije može imati više interpretacija i značenja ovisno o perspektivi društvene grupe koja ga koristi. Korisnici društvenih mreža mogu društvene mreže vidjeti kao alate za povezivanje i komuniciranje s drugima, dok moderatori samih društvenih mreža mogu društvene mreže vidjeti kao alate za širenje političkog utjecaja koje treba regulirati ili djelatnici cyber sigurnosti društvene mreže mogu vidjeti kao izvore problema o privatnosti podataka. Svi korisnici društvenih mreža igraju ulogu u načinu na koji su društvene mreže oblikovane, korištene ili regulirane. Teorija društvene konstrukcije tehnologije također smatra da tehnologije nisu ni po čemu fiksirane, nego se karakteristike tehnologija konstantno pregovaraju. Društvene mreže se konstantno mijenjaju s obzirom na povratne informacije korisnika, promjene društvenih normi i regulatorne intervencije. Svojstva društvenih mreža, npr. pravila moderiranja sadržaja, algoritmi i postavke privatnosti su konstantno u procesu prilagodbe.

3.2. Društvene mreže kao sredstva kolektivne memorije

Kolektivna memorija je pojam koji je skovao Maurice Halbwachs referirajući se na sjećanja koja dijeli grupa i koja proizlaze kroz institucije i komunikaciju. Društvena kolektivna memorija je orijentirana od dna prema vrhu, implicitna i heterogena, dok je politička i kulturna kolektivna memorija formulirana od vrha prema dnu, eksplicitna, homogena i institucionalizirana (Bartoszewicz, 2019, 28). Aleida Assmann, počasni član Katedre za englesku književnost na Sveučilištu u Konstanzu, jedna je od vodećih stručnjakinja o kulturnom pamćenju, općoj književnosti, sociologiji, generacijskim teorijama, povijesti, povijesnoj antropologiji i njemačkoj povijesti sjećanja nakon Drugog svjetskog rata. Aleida Assmann studirala je egiptologiju i kasnije predavala engleski jezik i opću književnost u Konstanzu (IKKM Weimar, 2014). Sjećanje je u osnovi rekonstruktivni proces koji uvijek započinje u sadašnjosti, te zbog toga u vrijeme kada se priziva sjećanje neizbježno dolazi do promjena, iskrivljenja, distorzije, revalorizacije i preoblikovanja. U vremenskom periodu između sadašnje radnje i budućeg opoziva, sjećanje ne čeka u svom sigurnom prostoru, nego sjećanje ima svoju vlastitu energiju i sjećanje biva izloženo procesima transformacije (Assmann, 2011, 19). Sjećanje se od početka povijesti ljudskog uma više ne smatra samo reproduktivnim sredstvom, nego se tada već počinje smatrati istinski konstruktivnim

alatom. Sjećanje se u ovom smislu može smatrati generalnim početkom ljudske samosvjesne misli i ljudske kulture. Iz antropološke perspektive srž sjećanja je u stvari pamćenje mrtvih. U tom smislu slava je svjetovni oblik samoovjekovječenja, te je velik faktor u pojedinčevom stvaranju slike o samom sebi (Assmann, 2011, 22-23). Od samog početka civiliziranog života uvijek se pokušavao naći način kako zaustaviti prolaznost vremena i stvoriti nešto što će trajati vječno. Rješenje tog problema bila je umjetnost i stvaranje umjetnosti. Assmann tvrdi da su monarsi besmrtnost tražili tako što bi postali mecene nekim umjetnicima, npr. pjesnicima. Monarh time postaje mecena, tj. patron pjesniku. Pjesnik od patrona dobiva plaću i riješene su mu financijske brige, a patron od svog štitićenika dobiva besmrtnost kroz umjetnička djela, tj. pjesme (Assmann, 2011, 32). S vremenom se to mijenja, te kroz povijest dolazi do obrata situacije. Tradicionalno pripisivanje slave heroje pjesme se s vremenom prebacilo na pripisivanje slave tvorcu pjesme. Pisanjem se tako nije samo slavio i ovjekovječio junak i glavni lik pjesme, nego su se sredstva ovjekovječenja prebacila i na tvorca pjesme. S vremenom je i samo društvo stvorilo institucije za očuvanje sjećanja, te je društvo djelovalo i kao patron i kao jamac svojeg vlastitog sjećanja, postavljajući se kao sudac koji odlučuje čije će ime ili spomen ostati zapamćen, a čiji će postati zaboravljen i umrijeti (Assmann, 2011, 37). U devetnaestom stoljeću, zajedno s procvatom muzeja koji su predstavljali nacionalnu povijest, i povijesnih drama koje su je priređivale, došlo je također i do naglog porasta broja spomenika stvorenih za obilježavanje lokalne povijesti. Sjećanje unatrag gleda kroz veo zaborava u prošlost, prati davno izbljedjele i davno zaboravljene tragove, te rekonstruira one elemente koji se smatraju važnima za sadašnjost (Assmann, 2011, 38-39). Povijest formacije kulturne baštine je uvjetovana serijom prekida: promjene kolektivnih uvjerenja, načina života, pojavom tehnološkim revolucija, te zagovaranjem novih životnih stilova koji bi trebali zamijeniti stare (Assmann, 2011, 44).

Jan Assmann, suprug Aleide Assmann, još je jedan značajni društveni akter u razvoju i profiliranju teorija o kulturi sjećanja, kulturnom pamćenju i kolektivnom sjećanju (Goethe Institut, 2020). Jan Assmann svoje je stvaralaštvo jednim dijelom temeljio na egipatskoj religiji, povijesti, umjetnosti i književnosti, a drugim je dijelom temeljio na teoriji kulture i znanosti o religiji. Za svoje radove dobio je mnoga priznanja, od kojih su neka Deutscher Historikerpreis i Max Planck Forschungspreis, te je zajedno sa svojom suprogom Aleidom Assmann na jesen 2018. godine dobio Njemačku književnu

nagradu za mir. Jan i Aleida Assmann su 1978. godine zajedno osnovali kružok koji se bavio arheologijom književne komunikacije (Verbum, 2024). Jan Assmann u svojem djelu „Komunikativna i Kulturna Memorija“ (engl. „*Communicative and Cultural Memory*“) tvrdi da prošlost postoji, ako se uopće može reći da postoji, u dvostrukom obliku: prvo, kao sedimentacija relikvija, osobnih sjećanja i tragova, te drugo, kao društvena konstrukcija. Kao društvena konstrukcija, povijest prenosi neki oblik spajajuće strukture ili dijakronski identitet društvima, grupama i pojedincima, i na društven i na vremenski način. Sjećanje je ono što društvenim akterima omogućava da stvore sliku ili narativ prošlosti, te da istim procesom stvore sliku i narativ njih samih. I na kolektivnoj i na društvenoj razini, ljudsko sjećanje donosi sintezu vremena i identiteta, te se ta sinteza može zvati dijakronskim identitetom. Ovaj identitet omogućava društvenim akterima da se orijentiraju osobno i kolektivno u smislu prošlosti, budućnosti, ili oboje. Sjećanje je razlog zašto društveni akteri imaju sposobnost razmišljanja u vremenskim horizontima koji daleko nadilaze smrt ili rođenje društvenog aktera. Povezanost između vremena, identiteta i sjećanja može djelovati na tri razine, individualnoj, društvenoj i kulturnoj (Assmann, 2013, 36). Kulturno sjećanje je oblik kolektivnog sjećanja u kojemu velik broj ljudi dijeli sjećanje na određen događaj, te im kulturno sjećanje stvara kolektivan, tj. kulturni identitet (Assmann, 2013, 37-38). Kulturno sjećanje je institucija. Eksteriorizirana je, objektivizirana i pohranjena u simboličkim dijelovima koji su, za razliku od zvukova riječi ili pojava gesta, stabilni i nadilaze situaciju. Kulturno sjećanje je ugrađeno u kulturnim institucijama kroz rituale, gozbe, tekstove, arhive i mnoge druge simboličke oblike. Komunikativno pamćenje je neinstitucionalizirano, nije podržano ikojom institucijom učenja, prijenosa i interpretacije, nije kultivirano od strane specijalista i ne biva prizvano ili slavljeno u posebnim prilikama, nije formalizirano i stabilizirano bilo kojim oblikom materijalnog simboliziranja, ali živi u svakodnevnim interakcijama i svakodnevnoj komunikaciji, te zbog toga ima samo limitiranu vremensku dubinu koja u normalnim slučajevima ne doseže dalje od 80 godina, tj. životni vijek od tri generacije koje interagiraju jedna s drugom (Assmann, 2013, 37). Za razliku od komunikativnog pamćenja, kulturno sjećanje je bezoblično. Kako bi funkcioniralo kao sjećanje, simbolični oblici ne samo da moraju biti sačuvani, već moraju kružiti i biti ponovo utjelovljeni u društvu. Grupe nemaju sjećanje na isti način na koji pojedinac ima sjećanje, ali grupe same mogu stvoriti sjećanje podizanjem spomenika i razvijanjem mnoštva kulturnih tehnika (mnemotehnika) koje podržavaju sjećanje ili promoviraju

zaboravljanje. Sjećanje, koje pojedinci kao bića posjeduju postoji jedino u konstantnoj interakciji ne samo s drugim ljudskim sjećanjima, nego i s vanjskim simbolima. Ljudsko sjećanje je utjelovljeno te zahtjeva mozak kao materijalni nosilac svog utjelovljenja. Uz to je ugrađen i zahtjeva društvo i kulturne okvire za svoje ugrađivanje (Assmann, 2013, 38). Povijesna svijest djeluje na samo dvije razine: vrijeme nastanka i nedavna prošlost. Kulturno sjećanje počiva na ustaljenim točkama u prošlosti. Čak i u kulturnom sjećanju, prošlost se ne čuva kao takva, nego je zapravo galvanizirana u simbolima, jer oni su predstavljeni u usmenim mitovima i prenijeti u spisima dok kontinuirano obasjavaju mijenjajuću sadašnjost. Razlika između komunikativnog i kulturnog pamćenja izražava se također u društvenoj dimenziji, u strukturi participacije. Participacija grupe u komunikativnom pamćenju je difuzna. Neki ljudi znaju više, neki manje, a sjećanja starih sežu dalje od sjećanja mladih. Ne postoje specijalisti neformalnog, komunikativnog pamćenja. Znanje komunicirano u svakodnevnim interakcijama stečeno je od sudionika zajedno s jezikom i društvenom kompetencijom. Očuvanje kulturalnog sjećanja grupe prvotno je bio zadatak pjesnika (Assmann, 2013, 40). Kulturalno sjećanje ima svoje specijaliste. Ovi prenositelji sjećanja također su poznati pod širokim asortimanom imena, poput šamana, bardova, griota, svećenika, učitelja, umjetnika, činovnika, učenjaka ili rabina (Assmann, 2013, 41). Političko sjećanje je visoko normativno propisivanje onoga što se u interesu oblikovanja i pripadnosti političkom identitetu nikada ne smije zaboraviti. Sjećanje omogućava ljudima da žive u grupama i zajednicama, a život u grupama i zajednicama ljudima omogućava da stvaraju sjećanja. Povezanost između sjećanja i pripadanja nije samo stvar samoregulacije ili autopoetske revolucije, već je i stvar političke utemeljenosti ili izmišljotine (Assmann, 2013, 42). Tok vremena doveden je u obrazac koji spaja ireverzibilno i reverzibilno, vrijeme koje prolazi i vrijeme povratka. Ljudski život i društvene institucije su time spašene od samog odumiranja, propadanja i nestajanja, integrirane su u prirodne cikluse regeneracije. Ponavljanje je oblik očuvanja, oblik sjećanja (Assmann, 2013, 41).

Aleida Assmann dalje u svom djelu iz 2008. godine, „Transformacije između Povijesti i Sjećanja“ (engl. „*Transformations between History and Memory*“), govori o kolektivnom pamćenju. Assmann smatra da su fotografije koje svi prepoznaju sada sastavni dio onoga o čemu društvo odlučuje razmišljati, ili izjavljuje da je odlučilo razmišljati (Assmann, 2008, 49). Maurice Halbwachs, tvorac izraza „kolektivno

sjećanje“ 1925. godine, već je tada bio svjestan da će se izraz kolektivno sjećanje krivo tumačiti izrazom „društveni okviri“. Niti jedan oblik sjećanja nije moguć van okvira koje koriste ljudi koji žive u društvu kako bi odredili i povratili svoja sjećanja. Društveni akteri ne žive isključivo sami, nego su dio zajednice i društva, te postaju dijelom različitih grupa prihvaćanjem društvenih okvira grupe. Društveni okvir je implicitna ili eksplicitna struktura dijeljenih briga, vrijednosti, iskustava i narativa. Obitelj, susjedstvo, grupa vršnjaka, generacija, nacija, kultura su puno veće grupe koje individualni društveni akteri uključuju u svoj identitet odnoseći se prema njima s „mi“. Svaki „mi“ stvoren je kroz dijeljene običaje i diskurse koji obilježavaju određene granice i definiraju principe uključivanja i isključivanja. Kako bi bio dio kolektivne grupe kao što je nacija pojedinac mora dijeliti i prisvojiti povijest grupe, koja premašuje granice životnog vijeka pojedinca. Individualac sudjeluje u viziji grupe putem sredstava kognitivnog učenja i emocionalnih postupaka identifikacije i komemoracije. Ova se prošlost ne može „sjećati“, nego mora biti zapamćena. Kolektivno sjećanje je križanje semantičkog i epizodičkog sjećanja, što znači da mora biti stečeno putem učenja, ali samo kroz internalizaciju i obrede sudjelovanja stvara identitet grupe ili zajednice, tj. „mi“ identitet (Assmann, 2008, 51-52). Institucije i veće društvene grupe, kao što su nacije, vlade, crkva ili firme nemaju sjećanje, one tvore sjećanje za sebe uz pomoć spomen obilježja kao što su simboli, tekst, slike, obredi, ceremonije, mjesta i spomenici. Zajedno s takvim sjećanjem, te grupe i institucije „stvaraju“ svoj identitet. Takvo se sjećanje temelji na selekciji i isključivanju, uredno razdvajajući korisne od beskorisnih, te relevantne od nerelevantnih sjećanja. Stoga je kolektivno sjećanje nužno posredovano sjećanje. Poduprto je materijalnim medijima, simbolima i praksama koje su usađena u srca i umove pojedinaca. Kolektivno sjećanje je krovni pojam za različite oblike sjećanja koji trebaju biti dalje istaknuti, kao što su obiteljsko sjećanje, sjećanje interaktivne grupe, te društveno, političko, nacionalno i kulturno sjećanje (Assmann, 2008, 55). Iako je kolektivno sjećanje uzemljeno u vanjskim simbolima, ono može biti ponovno utjelovljeno iz jedne generacije u drugu. Kulturno sjećanje društva utemeljeno je na institucijama poput knjižnica, muzeja, arhiva, edukacijskih spomenika i umjetnosti, isto kao i na svečanostima i komemorativnim datumima i običajima. Društveni oblici sjećanja su kratkog vijeka jer ovise o utjelovljenoj i interaktivnoj komunikaciji, politički i kulturni formati sjećanja su dizajnirani za dugotrajno korištenje kako bi se prenosio s generacije na generaciju (Assmann, 2008, 56). Identitet između povijesti i sjećanja zagarantiran je pozivanjem na kolektivni

identitet primoran od strane specifične strukture moći koja je sama potvrđena, legitimirana i ovjekovječena u procesu. Identitet između povijesti i sjećanja utemeljen je u četverokutnom odnosu između sjećanja, povijesti, identiteta i moći (Assmann, 2008, 58). Transformacija sjećanja u apstraktni plan povijesti uključuje nestajanje živog iskustva i značenja (Assmann, 2008, 60). Sjećanje motivira povijesnu aktivnost, povijesno istraživanje koristi sjećanje. Sjećanje nadopunjuje povijest, povijest ispravlja sjećanje (Assmann, 2008, 63). Danas je općepriznato da je „izum tradicija“ dio projekta građenja nacija, koji je bio prisutan u 19. stoljeću, a značajan dio projekta sastojao se od projiciranja slike o sebi i kulturnih običaja jedne grupe u prošlosti. Kolektivno sjećanje ovisi o tranziciji iz povijesti u sjećanje koje uključuje uokvirivanje povijesnih događaja u obliku afektivno nabijenih narativa i mobilizirajućih simbola. Kolektivno sjećanje uvijek je selektivno manipulirajući određenim djelićima nacionalne prošlosti, potiskujući druge, uzdižući još druge na posve funkcionalan način (Assmann, 2008, 66-67).

Teorija o kulturnom i kolektivnom sjećanju je usko vezana uz društvene mreže jer društvene mreže mogu oblikovati prijenos, stvaranje i očuvanje kulturnog i kolektivnog sjećanja u suvremenim društvima. Društvene mreže danas mogu služiti kao moderni kanali kroz koje se prenosi kulturno sjećanje. Korisnici društvenih mreža dijele povijesne događaje, svoja iskustva vezana uz povijesne događaje i kulturne diskurse kroz tekstualne objave, videozapise ili slike koje objavljuju ili na koje se referiraju i koje komentiraju. Društvene mreže olakšavaju stvaranje kolektivnog sjećanja omogućavajući svojim korisnicima da sudjeluju i budu angažirani u razgovorima, debatama i kolaboracijama oko zajedničkih kulturnih narativa. Hashtagovi⁴, popularne teme i sadržaji koji se brzo šire pridonose stvaranju i održavanju kolektivnog sjećanja. Društvene mreže također mogu povećati pristupačnost i vidljivost kulturnog sjećanja. Arhivi, muzeji, knjižnice i druge kulturalne institucije mogu društvene mreže koristiti kako bi raširili povijesne informacije, informacije o artefaktima i povijesne priče široj publici, time olakšavajući pristup nacionalnoj kulturnoj baštini. Digitalna priroda društvenih mreža također može dovesti do fragmentacije i tečnosti kulturnog sjećanja. Prezasićenost informacijama, algoritamsko upravljanje i prolazna priroda internetskog sadržaja dovodi u pitanje tradicionalne predodžbe o kulturnom kontinuitetu i

⁴ Engl. Hashtag – znak „#“ koji na društvenim mrežama označava početak izraza koji se koristi za kategorizaciju sadržaja.

stabilnosti. Društvene mreže osposobljavaju individualce i društvene skupine u sudjelovanju u aktivizmu i propagiranju sjećanja. Pokreti socijalne pravde, povijesna priznanja i kulturno očuvanje upotrebljavaju digitalne platforme, u ovom slučaju društvene mreže, kako bi potaknuli svijest, mobilizirali podršku i donijeli promjenu. Društvene mreže uz to mogu služiti kao dinamični arhivi za očuvanje kulturnog sjećanja. Sadržaj koji stvaraju korisnici, uključujući i osobne priče korisnika, fotografije i svjedočanstva pridonose digitalnoj dokumentaciji životnih iskustava i povijesnih događaja. Iako društvene mreže imaju ogroman potencijal za očuvanje kulturnog sjećanja, izazovi poput digitalne amnezije, tj. gubitka digitalnih podataka kroz vrijeme, te tehnološka zastarjelost, mogu postati realne prijetnje dugoročnom očuvanju digitalne baštine. Tu dolaze na važnost strategije za održivo očuvanje i arhiviranje sadržaja i pravilno digitalno upravljanje sadržajem.

4. Arhivi i društvene mreže

4.1. Digitalno arhiviranje

Pojam digitalni arhiv podrazumijeva sve digitalne informacije, uključujući dokumente, fotografije, videozapise i zvučne zapise koji se pohranjuju i čuvaju u elektroničkim spremištima (Docbyte, 2024). Digitalno arhiviranje razlikuje se od tradicionalnog, fizičkog arhiviranja po tome što je tradicionalnim praksama arhiviranja u cilju održati fizičke objekte (npr. papir, uzorke, artefakte, fotografije ili mikrofilm) koji sadrže relevantne informacije. Digitalni arhivima je zadatak očuvati relevantne informacije bez obzira na kojem je mediju relevantna informacija pohranjena. Računalni diskovi i drugi magnetski ili optički mediji s vremenom propadaju, pa se stoga informacije s njih gube osim ako nisu prebačene na drugu vrstu medija. Hardveri i softveri se brzo mijenjaju, stoga fizički mediji na kojima su digitalne informacije pohranjene ne traju vječno. Druge metode su nužne kako bi se osigurao širok pristup dugoročnom očuvanju digitalnih informacija. Ciljevi digitalnog arhiviranja su omogućavanje jednostavnog i širokog pristupa digitalnim podacima u kulturne, obrazovne i znanstvene svrhe. Dugotrajno očuvanje digitalnog gradiva trebalo bi biti osigurano kako bi to gradivo ostalo dostupno za odgovarajuću upotrebu u budućnosti (Archaeology Data Service, 2024). Digitalno arhiviranje igra ključnu ulogu u očuvanju kolektivnog znanja i povijesne baštine. Bez pravilnog arhiviranja, bitne informacije bi mogle biti zauvijek izgubljene, rezultirajući time neispravlјivim rupama u povijesti. Digitalno arhiviranje omogućava efikasno dohvaćanje informacija i promovira suradnički način rada. Organiziranjem i kategoriziranjem digitalnog sadržaja, individualci i organizacije mogu brzo locirati i podijeliti informacije, rezultirajući time u poboljšanoj produktivnosti i inovaciji. Glavni principi digitalnog arhiviranja su sljedeći:

1. Migracija formata – Jedan od specifičnih izazova digitalnog arhiviranja je osiguravanje dugotrajne pristupačnosti digitalnim datotekama. Migracija formata je proces prebacivanja formata iz zastarjelih u modernije i više održive formate. Ovaj način rada osigurava da informacije ostaju dostupne paralelno s razvojem tehnologije. Od iznimne je važnosti redovito pregledavati i ažurirati formate datoteka kako bi se izbjegao potencijalni gubitak informacija.
2. Upravljanje metapodacima – Metapodaci su podaci koji pobliže opisuju digitalne datoteke, uključujući njihovo podrijetlo, kontekst i sadržaj. Upravljanje

metapodacima uključuje stvaranje i održavanje točnih i sveobuhvatnih metapodataka za efikasnu organizaciju i dohvaćanje datoteka. Metapodaci kojima se pravilno upravlja omogućavaju brzu identifikaciju i dohvaćanje određenih datoteka, dovodeći time do uštede vremena i truda.

3. Digitalno očuvanje – Digitalno očuvanje odnosi se na dugoročno pohranjivanje i održavanje digitalnih datoteka. Digitalno očuvanje uključuje implementaciju strategija kojima se datoteke štite od degradacije, gubitka i neovlaštenog pristupa. Sigurnosno kopiranje i repliciranje uobičajene su tehnike očuvanja koje osiguravaju redundanciju podataka. Uspostavljanje sigurnosnih mjera kao što su enkripcija i kontrola pristupa štite osjetljive informacije.
4. Automatiziranje procesa arhiviranja – Korištenje alata za automatizaciju i softvera za pojednostavljivanje procesa arhiviranja može biti iznimno korisno. Automatizirana rješenja mogu pomoći u zadacima kao što su organizacija datoteka, generiranje metapodataka i migracija formata. Ovi alati, uz to što smanjuju trošak vremena potreban za obavljanje zadataka, smanjuju šansu ljudske pogreške.
5. Bivanje informiranim o tehnološkim naprecima – Tehnologija se neprestano razvija, a za učinkovito digitalno arhiviranje ključno je biti informiran o najnovijim tehnološkim dostignućima. Treba se posebno paziti na nove standarde, formate datoteka i tehnike očuvanja gradiva kako bi se osigurala dugoročna dostupnost i kompatibilnost digitalnih datoteka arhiva (Kisters, 2023).

Očuvanje digitalnih dokumenata može se rastaviti na dva ključna elementa: prvi je kontinuirano pohranjivanje podataka u pristupačnom i robusnom formatu, a drugo, stvaranje i održavanje dokumentacije (metapodataka) koje omogućuje razumijevanje sačuvanih podataka. Strategije digitalnog arhiviranja ne oslanjaju se i ne bi se trebale oslanjati jedino na fizičko očuvanje jednog diska, jedne vrpce ili jednog CR-ROM-a. Očuvanju digitalnih podataka, bez obzira na predmetno područje ili sadržaj, općenito se pristupa putem jedne od tri glavne strategije: digitalno očuvanje, emulacija i migracija (Archaeology Data Service, 2024). Cilj strategije digitalnog očuvanja trebao bi biti postizanje dosljednosti u upravljanju digitalnim zapisima. Strategija digitalnog očuvanja bi trebala identificirati djela potrebna za aktivno očuvanje podataka. Strategija digitalnog očuvanja trebala bi pružati: formalan način prihvaćanja zapisa, uključujući dogovoren standard za formate datoteka i razine opisa za arhivsko gradivo,

siguran proces za prijenos zapisa u pohranu i zatim odgovarajuće upravljanje njima (uključujući provjere cjelovitosti), način mapiranja procesa za hvatanje opisnih informacija u bazu podataka koja se može pretraživati i koja je povezana sa zapisima kako bi se omogućilo njihovo pronalaženje, formalno sredstvo pružanja sadržaja sačuvanih zapisa korisnicima u obliku koji je najprikladniji za sadržaj zapisa, te rigorozan sustav za praćenje aktivnosti očuvanja koji može proizvesti upotrebljive revizijske podatke (The National Archives, 2024). Emulacija kao strategija čuvanja uključuje rekreiranje ponašanja starih hardverskih okruženja na trenutnom računalu, što omogućuje zastarjelom softveru da bude instaliran i pokrenut. Emulacija ne uključuje promjenu zastarjelog digitalnog objekta, za razliku od migracije. Umjesto toga, emulacija omogućuje pristup digitalnom objektu pomoću softvera koji je izvorno korišten za njegovo stvaranje. Emulacija je postala istaknuta metoda digitalnog očuvanja među sakupljačkim organizacijama, kao što su arhivi, muzeji i knjižnice, koje redovito nabavljaju zastarjele digitalne objekte koji se više ne mogu otvoriti pomoću trenutnih tehnologija. Emulacija može biti korisna za neke vladine agencije koje stvaraju složene digitalne objekte u nestandardnim formatima, no ona nije izvediva za većinu vladinih informacija. Digitalno gradivo se može lakše sačuvati korištenjem dobro utvrđenih strategija očuvanja kao što je migracija (National Archives of Australia, 2024). Strategija očuvanja koja se temelji na migraciji usmjerena je na praksu premještanja podataka u formate neovisne o softveru (normalizacija) i naknadnu migraciju tih podataka kroz uzastopne tehničke infrastrukture tijekom vremena (osvježanje). Postoji, bez sumnje, preferencija unutar arhivske zajednice da se, gdje je to moguće, podaci migriraju u mali skup stabilnih formata i datoteka i, gdje je to moguće, da se taj proces javno dokumentira. Ovo ne samo da smanjuje potencijalni broj osvježanja koje podaci moraju proći, već također omogućuje jednostavno provođenje procesa migracije preko velikih skupova podataka (Archaeology Data Service, 2024). Svaki digitalni arhiv bi trebao imati slijedeće karakteristike: osiguravanje čitljivosti, autentičnosti i cjelovitosti, provjeru i održavanje digitalnog potpisa, praćenje tehnologije i pretvorbe formata te kontrolu trajanja zadržavanja gradiva. Svrsishodan digitalan arhiv ključan je za uspjeh digitalne transformacije. Digitalan arhiv nekog poduzeća može biti oslonac pri upravljanju razdobljima čuvanja vitalnih poslovnih zapisa ili kritičkih zapisa, kao što su ugovori i korespondencija kupaca, kao i u dokazivanju pravne valjanosti digitalnih podataka poduzeća. Digitalno arhiviranje ključno je u očuvanju kolektivnog znanja, kulturne baštine i povijesnih

zapisa o društvima. Zahtijeva kontinuirano upravljanje i ulaganje kako bi došlo do prilagodbe promjenjivim tehnologijama i kako bi se osigurala stalna dostupnost digitalnog sadržaja. Paralelno uz razvitak tehnologije digitalni arhivisti moraju biti informirani o najboljim praksama i standardima za učinkovito upravljanje i očuvanje digitalnih materijala (Docbyte, 2024).

4.2. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža

4.2.1. Osnovno o arhiviranju sadržaja društvenih mreža

Arhiviranje sadržaja društvenih mreža je praksa izrade sigurnosnih kopija sadržaja koje dijeli organizacija kako bi se na isti taj sadržaj kasnije mogla pozvati. Ovakve sigurnosne kopije lokalno pohranjuju organizacije kako bi bile u skladu sa zakonima o javnim evidencijama. Za razliku od tradicionalnih javnih zapisa, zapisi o sadržaju društvenih mreža vidljivi su javnosti istog trena kada je sadržaj objavljen. Komentari, odgovori, spominjanja i direktne poruke, koji se smatraju legitimnima, tj. koji nisu *spam*⁵, se mogu smatrati javnim zapisima od trena kada je navedeni sadržaj objavljen na korisničkom javnom profilu (Gomez, 2024). U modernom društvu javne agencije moraju biti aktivne na društvenim mrežama kako bi efikasno doprijele do svojih građana i osigurale da su građani informirani, educirani i uključeni u zbivanja. Agencije koriste platforme poput Facebooka, X-a (Twittera) i YouTubea kako bi podijelile nadolazeća događanja, objavile hitne najave, pa čak i objavile snimke nedavnih sastanaka. Prednosti korištenja društvenih mreža su jasne. Društvene mreže otvaraju linije komunikacije, poboljšavaju transparentnost i jačaju povjerenje javnosti, a visoke razine angažmana zajednice dovode do veće uključenosti i podrške zajednice. No, od iznimne je važnosti da su sve elektroničke komunikacije javno evidentirane prema saveznim i državnim zakonima o evidenciji, unatoč tome što društveni mediji na prvi pogled izgledaju potpuno neformalno. Oslanjanje isključivo na platforme društvenih mreža za pohranjivanje korisnikovih starih objava i komentara nije dovoljno za ispunjavanje zahtjeva za informacijama. Platforme društvenih mreža su potvrdile da nisu odgovorne za očuvanje digitalnih zapisa korisnika na samim društvenim mrežama. Iz tog je razloga iznimno bitno voditi evidenciju i imati arhiv sadržaja društvenih mreža. Svršishodan arhiv društvenih mreža omogućuje vladinim organizacijama i drugim javnim subjektima siguran angažman i uključivanje u svoju

⁵ Engl. *spam* – neželjena elektronička pošta.

internetsku zajednicu zabilježavanjem objava, medija i komentara sa stranice agencije. Od ključne je važnosti informacija da što se smatra javnim zapisom ne određuje kanal, već pokriveni sadržaj. Ako društveni akter da izjavu ili postavi pitanje o politici na javnom skupu, to se može smatrati javnom izjavom. Isto tako, ako društveni akter da izjavu ili postavi pitanje o politici u odjeljku za komentare objave na određenoj društvenoj mreži, to se također može smatrati javnim zapisom. Mnoge agencije koriste se društvenim mrežama za prenošenje važnih informacija zbog dostupnosti i dosega društvenih mreža, što čini sadržaj društvenih mreža javnim zapisom (CivicPlus, 2022). Mnoge internetske stranice nude funkciju pretraživanja za pronalazak specifičnih, traženih objava, ali ta je mogućnost namijenjena široj javnosti, a ne za organizacije ili institucije. Na primjer, Ujedinjeno Kraljevstvo ima nacionalni arhiv koji uključuje pretraživanje sadržaja društvenih mreža. Ovo pretraživanje namijenjeno je široj javnosti za pretraživanje prema ključnoj riječi na Twitteru, YouTubeu ili Flickeru (društvenoj mreži namijenjenoj za pohranu slika i video sadržaja). Ako se u navedenom arhivu sadržaja društvenih mreža pretraži riječ poput „Microsoft“, korisniku će biti ponuđeno nekoliko rezultata. Ovakvi rezultati daju samo osnovne informacije bez ikakvog komentara ili konteksta. Kontekst arhiviranog sadržaja ključan je u usklađenom arhiviranom sadržaju društvenih mreža kada je faktor tijekom postupka istraživanja. Funkcionalnost osnovnog pretraživanja nije dovoljno robusna da osigura dostupnost i ispravno arhiviranje podataka organizacije. U kontekstu organizacije, najbolji način da se ostane usklađenim i da se održavaju sigurnosne kopije koje obuhvaćaju sve relevantne podatke sadržaja društvenih mreža je da same organizacije stvore i vode vlastiti arhiv društvenih mreža (Proofpoint, 2024). Arhiviranje sadržaja društvenih mreža je ključna praksa za održavanje transparentnosti. Važno je arhivirati sadržaj društvenih mreža kako bi se postigla usklađenost s propisima, jer se informacije objavljene na stranicama društvenih mreža smatraju javnim informacijama i jer tvrtke društvenih mreža nisu odgovorne za očuvanje informacija. Korištenje društvenih mreža u određenoj organizaciji mora biti u skladu s državnim zakonima o dokumentima. U slučaju da određena tvrtka odbije dostaviti tražene dokumente ili ako na bilo koji drugi način prekrši pravo na slobodu govora, tvrtka se može suočiti s pravnim posljedicama. Arhiv koji je lako pretraživ olakšava dohvaćanje davno izgubljenih podataka koji odgovaraju određenoj osobi, temi ili događaju, bez obzira na to koliko su temeljito ti podaci bili zakopani. Iako se skrivanje ili uklanjanje objava može činiti kao razumna metoda upravljanja stranicom,

to se zapravo može smatrati protuzakonitim. Povremena potreba za uklanjanjem komentara ili zabranom korisnika može dovesti tvrtke i njihove zaposlenike u legalne probleme. Neki oblici izražavanja su zaštićeni na društvenim mrežama, dok drugi nisu. Upravitelji društvenih mreža mogu bolje braniti teške izbore koje svakodnevno donose pred pravnim izazovima ako vode evidenciju o tome što je izbrisano, kao i o kontekstu u kojemu su određene odluke donesene. U slučaju tužbe također je važno prikupiti i pohraniti metapodatke. Metapodaci mogu otkriti širok raspon informacija, uključujući i identitet osobe koja je prenijela sadržaj, vrstu uređaja koju je koristio, vrijeme kada je sadržaj prenesen i još mnogo toga. Metapodaci uvijek otkrivaju istinu, za razliku od snimki zaslona (engl. *screenshot*) koje se mogu uređivati (Zumvu, 2022). Objavljen materijal može se smatrati javnom informacijom ovisno o području rada tvrtke, načinu na koji se tvrtka predstavlja internetu i načinu na koji tvrtka komunicira s javnošću. Vladine organizacije moraju čuvati sve evidencije, uključujući objave na društvenim mrežama, onoliko dugo koliko su za to čuvanje evidencija obavezne. Posljedice nepridržavanja zakona i normi o arhiviranju sadržaja društvenih mreža mogu biti ozbiljne. Tvrtke ukupno gube milijarde dolara zbog kršenja raznih propisa. Očekuje se da će se ovaj trend ubrzati kako provođenje pravila i propisa koji se odnose na podatke postaje sve strože. Uz novčane troškove bilo kakvih nametnutih kazni, tvrtke mogu pretrpjeti mnogo širi raspon neizravnih šteta. Tvrtke koje se ne pridržavaju pravila riskiraju krađu podataka, gubitak zaposlenika i lošu reputaciju. Novčane kazne, građanska ili kaznena odgovornost i regulatorni nadzor potencijalne su posljedice s pravnog stajališta. Gubitak reputacije, gubitak produktivnosti i ugrožena sigurnost samo su neki od mogućih negativnih ishoda za tvrtke koje ne arhiviraju ili nepravilno arhiviraju sadržaj svojih društvenih mreža. Iako je glavni motiv za održavanje arhiva društvenih mreža ispunjavanje zakonskih uvjeta za održavanje evidencije, održavanje arhiva društvenih mreža ima i dodatne prednosti (Zumvu, 2022). Sljedeće situacije su moguće kada je sadržaj društvenih mreža lako dostupan kao odgovor na zahtjeve za javnom evidencijom:

1. sav objavljen sadržaj može biti prisutan na jednom prikladnom mjestu,
2. neće postojati briga da će cijeli profil biti izgubljen na mrežama tako što će objave, komentari, medijske datoteke i drugi oblici komunikacije biti jednostavno sačuvani,

3. tvrtke koje arhiviraju sadržaj društvenih mreža bit će zaštićene od kršenja pravila,
4. povijest razgovora oko ključnih riječi ili hashtagova specifičnih za branšu, marku ili kampanju bit će dokumentirana.

Koncept arhiviranja društvenih mreža odjekuje diljem informatičkog svijeta. U današnjem digitalnom dobu, arhiviranje društvenih medija kritičnije je nego ikad. Kako društveni mediji nastavljaju rasti u popularnosti i utjecaju, pristup arhiviranju sadržaja društvenih mreža postaje sve bitniji. Posjedovanje pretraživog arhiva sadržaja društvenih mreža osigurava zadržavanje relevantnog društvenog sadržaja, odgovaranje na zahtjeve i održavanje reputacije. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža ključan je korak u procesu ispunjavanja obveza vođenja evidencije (Zumvu, 2022).

4.2.2. Metode arhiviranja sadržaja društvenih mreža

Arhiviranje sadržaja društvenih mreža uključuje više metoda i pristupa za sustavno snimanje, očuvanje i omogućavanje pristupa digitalnom sadržaju koji se dijeli na raznim platformama društvenih medija. Metode arhiviranja sadržaja društvenih mreža bit će opisane dalje u poglavlju.

Web harvesting (ili *web scraping*) označava izvlačenje podataka s internetske stranice. Informacije se tijekom ovog postupka prikupljaju i izvoze u formatu koji je korisniji za korisnike bilo da je to API (*Application Programming Interfaces*) ili proračunska tablica. Iako se web harvestiranje može obavljati ručno, u većini se slučajeva preferiraju automatizirani alati za izdvajanje podataka s weba jer je automatiziran alat jeftiniji od ručnog rada i brže obavlja zadane zadatke. U većini slučajeva web harvesting nije lagan zadatak. Internetske stranice su dostupne u različitim oblicima, stoga se alati za prikupljanje podataka na webu razlikuju po značajkama i funkcionalnosti. Web harvesting nije ilegalan, ali postoje mnoga pravila koja se pri web harvestingu moraju poštovati. Web harvesting je ilegalan ako podaci koji nisu javno dostupni postanu obrađeni. Mnogi ljudi postavljaju pitanje o legalnosti web harvestinga. Svi podaci koji su web harvestirani moraju slijediti tri smjernice da bi bili legalno obrađeni: korisnici moraju javno objaviti podatke, za pristup objavljenim podacima nisu potrebni nikakvi računi društvene mreže i da onog koji vrši web

harvesting pri vršenju akcije ne blokira robots.txt⁶ datoteka. Potpuno je legalno vršiti web harvesting nad sadržajem ako su sva tri preduvjeta ispunjena (3iDataScraping, 2022). Uz web harvesting ili web scraping usko je vezan pojam *web crawling*. Web crawler (crawler ili web spider) je računalni program koji se koristi za pretragu i automatsko indeksiranje sadržaja internetske stranice i drugih informacija putem interneta. Web crawleri sustavno pregledaju internetske stranice kako bi saznali o čemu se radi na svakoj stranici određenog mjesta na internetu, s ciljem da se nađene informacije mogu indeksirati, ažurirati i dohvatiti kada korisnik napravi upit za pretraživanje. Internetske stranice koriste web crawling botove⁷ za indeksiranje dok ažuriraju vlastiti internetski sadržaj. Web crawleri proces web crawlinga započinju pregledavanjem određenog skupa poznatih stranica, a zatim slijede hiperveze s tih stranica na nove stranice. Internetske stranice koje ne žele biti pronađene na ovaj način mogu koristiti alate poput robots.txt kako bi od robota zatražile da ne indeksiraju internetsku stranicu ili da indeksiraju samo njene određene dijelove. Web crawleri mogu biti temeljiti na radnoj površini (engl. desktop) ili na oblaku. Neki primjeri poznatih web crawlera su: „Amazonbot“ (web crawler Amazona), „Bingbot“ (Microsoftov web crawler za tražilicu Bing), „DuckDuckBot“ (web crawler za DuckDuckGo), „Googlebot“ (web crawler za Google), „Yahoo Slurp“ (web crawler za Yahoo) i „Yandex Bot“ (web crawler za tražilicu Yandex). Web crawling i web scraping su dva slična koncepta koja čije se funkcije često zamjenjuju. Glavna razlika između web crawlinga i web scrapinga je to što se web crawling temelji na traženju i indeksiranju internetskih stranica, a web scraping (web harvesting) se temelji na izvlačenju pronađenih podataka na jednoj ili više web stranica. Web crawleri kontinuirano prate internetske stranice na temelju hiperlinkova, web scraping je puno ciljaniji proces i može obuhvatiti samo određen broj internetskih stranica (Gillis, 2022).

Prikupljanje iz API-ja još je jedan mogući pristup prikupljanju podataka društvenih medija.. API je softverski posrednik koji omogućuje komunikaciju između dva računalna sustava. API-ji su pristupačan način izdvajanja i dijeljenja podataka unutar organizacija i između organizacija. API-ji su već široko rašireni. Svaki put kada se koristi aplikacija za dijeljenje vožnje (npr. Bla Bla Car) ili kada se pošalje mobilno plaćanje, koristi se API. Kad god se koristi jedna od ovakvih aplikacija, aplikacija se

⁶ Robots.txt datoteka je tekstovna datoteka koja daje upute *crawlerima*, govoreći im kojim dijelovima internetskih stranica smiju, odnosno ne smiju pristupiti.

⁷ Engl. bot – automatizirana softverska aplikacija koja obavlja ponavljajuće zadatke preko mreže.

spoji s internetom i šalje podatke poslužitelju (engl. server). Poslužitelj zatim dohvaća primljene podatke, interpretira ih, izvodi potrebne radnje i šalje ih natrag na korisnikov telefon. Mobilna aplikacija zatim interpretira primljene podatke i na čitljiv način korisniku predstavlja informacije koje je tražio (Frye, 2024). API scraping je proces izdvajanja podataka iz API-ja koji omogućuje pristup internetskim aplikacijama, bazama podataka i drugim mrežnim uslugama. Za razliku od izdvajanja podataka iz vizualnih komponenti internetskih stranica, ova metoda koristi jednostavne API pozive za interakciju s pozadinom usluge (engl. backend), osiguravajući strukturiranije i pouzdanije dohvaćanje podataka. API-ji omogućuju izravan pristup određenim podskupovima podataka putem namjenskih krajnjih točaka, negirajući potrebnu probijanja kroz opsežan ili neobrađen kod ili HTML strukturu (Ermakovich, 2024). U usporedbi s crawlingom internetskih sučelja (engl. interface) društvenih medija, prednosti prikupljanja iz API-ja uključuju sljedeće:

1. podaci su strukturirani (obično JSON ili XML). ,
2. kako bi se izbjeglo ometanje aplikacija trećih strana, platforme društvenih mreža nastoje svoje API-je održavati stabilnima,
3. neke platforme društvenih mreža pružaju više metapodataka putem svojih API-ja nego putem svojih web stranica,
4. podaci se općenito mogu prikupljati učinkovitije.

Nedostaci prikupljanja iz API-ja su sljedeće:

1. nemaju sve platforme društvenih mreža potpune i javne API-je,
2. podaci nisu lako vidljivi ljudima,
3. svaki API je drugačiji,
4. trenutačno ne postoji standardni prihvaćeni format za arhivsko pohranjivanje podataka društvenih mreža, iako se nekad WARC (skraćenica za Web Archive) uvažavao uobičajeni format spremanja za podatke s raznih platformi društvenih medija,
5. neke platforme, osobito X (Twitter), postavljaju izričite zahtjeve i ograničenja na korištenje i dijeljenje podataka prikupljenih pomoću API-ja,
6. ograničenja koja postavlja platforma na količinu podataka koji se mogu prikupiti putem API-ja mogu otežati ili onemogućiti dobivanje starijeg sadržaja. API funkcioniraju tako da vraćaju podatke u strukturiranom tekstualnom formatu, u

većini slučajeva JSON⁸ ili XML⁹ formatu, kojem je namjena da bude čitljiv od strane računala. Kao sa svim XML internetskim stranicama, bilo koji ne tekstualni element objava društvenih mreža je tipično referenciran u JSON/XML URI-jevima (Uniform Resource Identifiers) s kojih se ne tekstualni elementi mogu povezati (engl. *link*) ili dohvatiti i prikazati sa sadržajem (Littman i drugi, 2016).

Razni automatizirani alati i softverske aplikacije razvijene su specifično za potrebe arhiviranja sadržaja društvenih mreža. Alati za arhiviranje sadržaja društvenih mreža su internetske platforme koje korisnicima omogućuju prikupljanje, pohranu i pristup podacima društvenih mreža za razne svrhe. Ovakvi alati nude širok raspon značajki dizajniranih za lakše i učinkovitije prikupljanje velikih količina podataka i upravljanje njima. Najosnovniji oblik arhiviranja sadržaja društvenih mreža uključuje očuvanje javnih objava s platformi društvenih mreža. Uz pomoć alata namijenjenog za arhiviranje sadržaja društvenih mreža mogu se stvoriti komentari koji se odnose na određenu organizaciju, olakšavajući buduće procese vezane uz obradu arhiviranog sadržaja. To se često radi zbog zahtjeva usklađenosti ili u istraživačke svrhe kada se analiziraju podaci o kupcima ili konkurentima. Arhivirane informacije zatim se mogu koristiti za praćenje trendova i obrazaca tijekom vremena, mjerenje uspješnosti kampanja na različitim kanalima ili stvaranje uvida u to kako se o određenim pitanjima raspravlja u javnoj sferi. Napredniji alati za arhiviranje sadržaja društvenih mreža također pružaju dodatne značajke osim jednostavnog spremanja pojedinačnih objava. Neki alati korisnicima nude softver koji im omogućuje pretraživanje arhiviranih podataka na više platformi odjednom koristeći ključne riječi ili hashtagove. Također im nudi analizu klasifikacije sadržaja (npr. rodnu) i vizualizacijske alate poput grafova trenda koji korisnicima prikazuju kako teme evoluiraju tijekom vremena. Takvi uvidi mogu pomoći timovima da bolje razumiju demografiju svoje publike dok također brzo stječu uvid u popularne razgovore u stvarnom vremenu, pružajući vrijednu konkurentsku inteligenciju za tvrtke koje žele ostati ispred svojih suparnika na tržištu. Svojstva koja alati za arhiviranje sadržaja društvenih mreža pružaju svojim korisnicima su sljedeća: skupno (masovno) preuzimanje, pretraživanje i filtriranje, automatizaciju,

⁸ JSON (JavaScript Object Notation) je tekstualni format koji se koristi za skladištenje i transportiranje informacija.

⁹ XML (eXtensible Markup Language) je označni jezik i format datoteke za pohranu, prijenos i rekonstrukciju proizvoljnih podataka.

možnosti pohrane, vizualizaciju podataka te izvješća i statistiku. Različiti tipovi alata za arhiviranje sadržaja društvenih mreža su alati za praćenje društvenih medija i analitiku, alati za arhiviranje sadržaja, alati za upravljanje reputacijom na mreži, alati umjetne inteligencije, alati za zaštitu robne marke i alati za vizualizaciju podataka. Prednosti korištenja automatiziranih alata za arhiviranje sadržaja društvenih mreža su pristupačnost, očuvanje, sigurnost, usklađenost i ušteda. Poduzeća, državne agencije, akademski istraživači, marketinški stručnjaci i oglašivači, novinari te programeri i digitalni stručnjaci su najčešći korisnici alata za automatizirano arhiviranje sadržaja društvenih mreža (SourceForge, 2024).

4.2.3. Vrednovanje sadržaja društvenih mreža

Očuvanje bilo koje vrste digitalnog sadržaja kompliciranije je od očuvanja papirnato g sadržaja i zahtijeva puno više resursa. Imajući to na umu, iznimno je bitno pregledavati zapise kako bi se utvrdilo treba li se određeni digitalni sadržaj čuvati u cijelosti. Cilj očuvanja digitalnog gradiva je sačuvati dovoljno podataka kako bi se zadovoljile potrebe budućih istraživanja, a istovremeno smanjiti količinu dvostrukih, nepotrebnih i manje povijesno vrijednih podataka. Cilj je pronaći zlatnu sredinu kao dio procesa procjene, procesom kojim se određuje što će postati dio arhivskih zbirki. Kada se procjenjuju digitalni računi društvenih mreža, na svaki digitalni račun se treba gledati pojedinačno jer se svi digitalni računi koriste na različite načine. Neki korisnički računi društvenih mreža sadrže uglavnom originalni sadržaj ili druge informacije koje drugdje nisu brzo i lako dostupne. Ostali korisnički računi uglavnom se sastoje od poveznica na web stranice ili novinske članke ili web stranice raznih organizacija. Mnogi računi na društvenim stranicama nalaze se negdje u sredini. Glavni faktor u načinu na koji se procjenjuje račun na društvenim mrežama je količina značajnog originalnog sadržaja koji račun uključuje. Ovo je više umjetnost nego znanost i pri vrednovanju sadržaja društvenih mreža treba biti oprezan (Wright, 2012). Računi na društvenim mrežama sa značajnim izvornim, originalnim sadržajem snimaju se u cijelosti ili barem unatrag do vremena kada su posljednji put snimljeni. Računi na društvenim mrežama s malo originalnog sadržaja također se bilježe i čuvaju kako bi se dokumentiralo njihovo postojanje i način na koji su korišteni, ali općenito će se snimati samo uzorak računa, npr. dva ili tri mjeseca korisničke aktivnosti i njihovih objava na određenoj društvenoj mreži. Postoje i drugi načini za smanjenje količine podataka koji se čuvaju s računa društvenih mreža. Neki računi su strukturirani na takav način da se sadržaj i

metapodaci mogu izvesti kao proračunska tablica ili XML dokument. Twitter je dobar primjer ovakve društvene mreže. Veličina ovakvih dokumenata u većini je slučajeva puno manja od veličine datoteke podataka prikupljenih crawlingom računara. U tom se slučaju treba sačuvati i snimak zaslona (engl. *screenshot*) kako bi se mogao dokumentirati izgled računara. Za račune s kompliciranijim strukturama često se treba pogledati cijeli račun i utvrditi ima li dijelova koje nije potrebno čuvati (Wright, 2012). Privatnost predstavlja velik problem pri vrednovanju sadržaja društvenih mreža. Osobni podaci posvuda su prisutni u aplikacijama društvenih mreža i treba se obraćati izričita pozornost kako bi se smanjila količina osobnih podataka koja se bilježi i čuva. Treba izbjegavati snimanje sadržaja izvan opsega računara koji arhiviste zanima, što znači da se ne snimaju profili ili računi pojedinaca koji arhivistima relevantan sadržaj označavaju sa „sviđa mi se“, koji komentiraju relevantan sadržaj, koji prate relevantan sadržaj ili se na bilo koji način povezuju sa sadržajem koji je relevantan arhivistima. Treba biti oprezan da se ne prikupe osobni podaci, ali to ne znači da pri vrednovanju i arhiviranju sadržaja neće biti prisutni nikakvi osobni podaci ili da arhiv ne prikuplja nikakve osobne podatke. Na primjer, ako netko od korisnika društvenih mreža ostavi komentar na sadržaj koji je arhivistima relevantan na nekoj društvenoj mreži, taj komentar će vjerojatno biti snimljen, kao i ime i prezime korisnika (ili njegovo korisničko ime), profilna slika korisnika i sve druge javne informacije korisnika. Međutim, ako se smatra da će previše osobnih podataka biti otkriveno snimanjem računara, treba se obraćati pozornost da se takav sadržaj ne snima (Wright, 2012).

4.2.4. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža od strane državnih arhiva

Arhiviranje sadržaja društvenih mreža ključna je komponenta planiranja usklađenosti za vladu. Vladine organizacije trebaju održavati arhiv sadržaja društvenih mreža, uključujući i komentare i rasprave. Društveni kanali su forum za komunikaciju s biračima i javnošću. Podliježu otvorenim evidencijama i zakonima, isto kao i svaki drugi oblik javne komunikacije. Sadržaj objavljen na stranicama društvenih mreža je, prema zadanim postavkama, javno dostupan. Zakoni o otvorenim evidencijama zahtijevaju puno temeljitije arhiviranje podataka nego što to mogu pružiti same društvene platforme. Vladine organizacije moraju osigurati arhiviranje svog društvenog sadržaja kako bi omogućili pristup građanima i novinarima. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža za vladine organizacije je sastavni dio zakona o otvorenim zapisima. Društvene mreže su javni forumi i trebaju biti tretirani kao takvi, stoga se

društvene mreže moraju arhivirati od strane vladinih organizacija. Ispravno vođen arhiv sadržaja društvenih mreža i komunikacije na mrežama omogućuje odgovaranje na javne evidencije i zahtjeve za slobodom informacija. Propisi o arhiviranju društvenih mreža razlikuju se od države do države. Zajednička komponenta većine država je da smatraju sadržaj društvenih mreža javnim zapisom. Zahtjevi za arhiviranje znaju biti specifični i mogu uključivati prikupljanje metapodataka društvenih mreža, održavanje evidencije sadržaja u izvornom formatu, arhiviranje komentara čak i ako su izbrisani ili skriveni, čuvanje evidencije društvenih mreža za određeno vremensko razdoblje, održavanje kontekstualne evidencije svih komentara i održavanje podataka na određenoj geografskoj lokaciji. Svaka jurisdikcija ima svoje vlastite propise o privatnosti. Oni utječu na ono što vladine organizacije mogu objavljivati na društvenim mrežama. Usklađenost društvenih mreža stalni je izazov za sve vladine organizacije. Osobito za one koji su uključeni u aktivni angažman građana. Potrebna je sveobuhvatna strategija za arhiviranje sadržaja društvenih mreža. Strategija osigurava posjedovanje zapisa koji su potrebni za usklađenost sa zakonodavstvom, odgovaranje na zahtjeve za pristup informacijama i transparentnost u vladi (Newberry, 2023).

4.3. Primjeri iz prakse

Vrednovanje sadržaja društvenih mreža

4.3.1. Nacionalni arhivi

Nacionalni web arhivi prisutni su u svim razvijenijim regijama svijeta. Web arhivi najviše se pojavljuju u Europi, Sjevernoj Americi, Australiji i jugoistočnoj i istočnoj Aziji. Uz navedene regije i kontinente još su prisutni u Izraelu i Egiptu. Također postoje i web arhivi koji djeluju na svjetskoj razini. Lokalni arhivi web arhivi imaju nazive u kojima se spominje ime države u kojoj djeluju, a svjetski web arhivi imaju specifična imena. Web arhivi koji djeluju na svjetskoj razini su Stillio, PageFreezer, WebPreserver, MirrorWeb, Archive Team, Preservica, archive.today i WikiTeam. Neki od značajnijih nacionalnih i regionalnih arhiva digitalnog sadržaja su Australia's Web Archive, Bibliotheque et Archives nationales du Quebec (Kanadski web arhiv), Web Information Collection and Preservation (Kineski web arhiv), EU Web Archive, Deutsche Nationalbibliothek (Njemački web arhiv), National Library of Korea – OASIS (Online Archiving & Searching Internet Sources), The UK Web Archive, Smithsonian

Libraries and Archives (jedan od mnogobrojnih web arhiva Sjedinjenih Američkih Država) te Hrvatski arhiv weba (Croatian Web Archive).

Hrvatski arhiv weba (HAW) je zbirka sadržaja preuzetih s weba nastala sa svrhom preuzimanja i trajnog čuvanja online obveznog primjerka. Hrvatski arhiv weba vodi Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Sadržaj pohranjen u Hrvatskom arhivu weba predstavlja značajan dio suvremene hrvatske znanstvene i kulturne baštine. Arhiv je utemeljen na konceptima selektivnog pobiranja javno dostupnih publikacija na webu, godišnjeg harvestiranja .hr domene i tematskog harvestiranja sadržaja od nacionalnog značaja. Selektivno pobiranje javno dostupnih publikacija na webu postupak je koji uključuje izradu bibliografskog opisa, preuzimanje, trajno čuvanje i osiguravanje dostupnosti online publikacija. Zapisi takvih publikacija dostupni su u katalogu Hrvatskog arhiva weba. Pretraživanje sadržaja dostupno je u tražilici Hrvatskog arhiva weba prema naslovu, URL-u i ključnim riječima (Hrvatski arhiv weba, n.d.). Prema pretragama ključnih riječi, Hrvatski web arhiv ne pohranjuje sadržaj društvenih mreža.

4.3.2. Arhiv sadržaja društvenih mreža

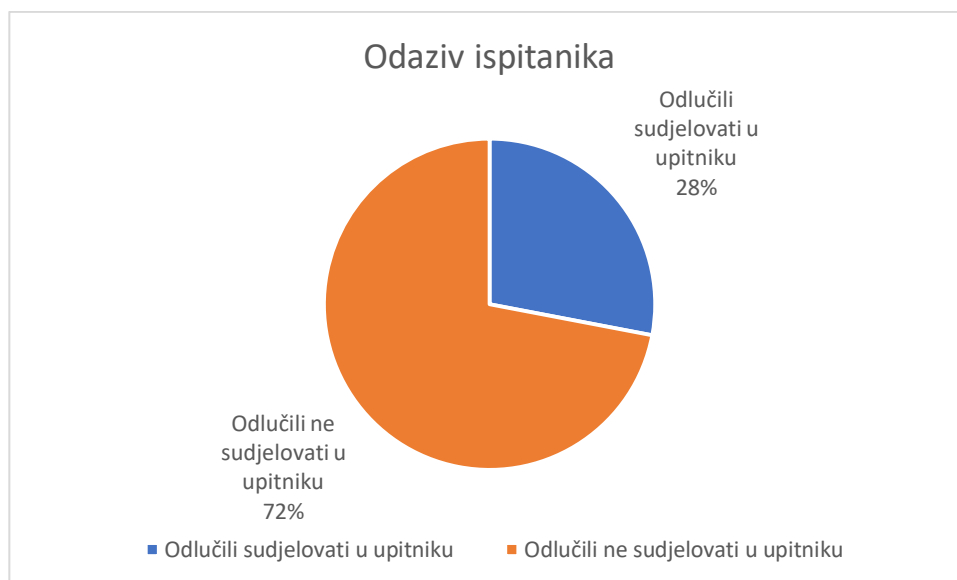
Najpristupačniji arhiv društvenih mreža je Wayback Machine. „The Internet Archive“, neprofitna organizacija, ustanovljena je s ciljem stvaranja digitalne knjižnice internetskih stranica i drugih kulturnih artefakata u digitalnom obliku. Kao i klasične knjižnice, pristup je besplatan istraživačima, povjesničarima i općenito javnosti. „The Internet Archive“ je kao cilj odredio univerzalan pristup svom znanju. Svoju aktivnost započeo je 1996. godine arhiviranjem interneta, koji je tek tada počeo dobivati na popularnosti. Danas arhiv ima više od 28 godina povijesti weba dostupnog kroz „Wayback Machine“ i u partnerstvu je s više od 1200 knjižnica kroz „Archive-It“ program kako bi identificirali značajne web stranice. Danas, „The Internet Archive“ sadrži 835 milijardi web stranica, 44 milijuna knjiga i tekstova, 15 milijuna audio snimaka (255.000 koncerata uživo), 10,6 milijuna videozapisa (2,6 milijuna televizijskih vijesti), 4.8 milijuna slika i 1 milijun softverskih programa. Bilo tko s korisničkim računom (koji je besplatan) može učitati i objaviti medijski sadržaj na stranice arhiva. „The Internet Archive“ radi s tisućama partnera na globalnoj razini kako bi sačuvali i spremili kopije njihovog stvaralaštva u specijalne kolekcije (The Internet Archive, n.d.). Alati slični Wayback Machine-u su „The Memento Project“, „Archive.today“, „WebCite“ i „GitHub“. Wayback Machine funkcionira kao tražilica

sadržaja. Na početnoj stranici ponuđen je prozorčić u koji je moguće upisati URL ili riječi povezane s željenom pretragom. Na ovaj način moguće je doći do traženog sadržaja. Kao primjer učinkovitosti arhiva, u tražilicu su upisani URL-ovi Twittera korisničkih računa bivših predsjednika SAD-a, Barracka Obame i Donalda Trumpa. Nakon što je URL zalijepljen u tražilicu, web stranica izbacuje vremensku lentu i ispod nje kalendar s danima u godini koju je korisnik odabrao. Na temelju spomenutog kalendara korisnik odabire koji dan ga zanima i ima više ponuđenih vremenskih oznaka, u kojima je provedeno arhiviranje sadržaja društvenih mreža. Nakon biranja relevantnog datuma i vremena tog datuma, arhiv pokazuje korisniku tražen sadržaj. Arhiv čak čuva originalno korisničko sučelje web stranice društvene mreže i korisničke podatke koji su tada bili vidljivi na korisničkom profilu. Arhiv također čuva i izbrisane objave, jer je u slučaju Donalda Trumpa objava bila pronađena u arhivu, a nije je bilo na stvarnom, trenutnom Twitter profilu bivšeg predsjednika SAD-a.

5. Provedeno istraživanje

5.1. Metodologija istraživanja

U svrhu ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje koje se bavi vrednovanjem i dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža. Istraživanje je provedeno putem interneta, slanjem e-maila svim ispitanicima istraživanja. E-mail se sastojao od teksta kojim se sudionike poziva na sudjelovanje u istraživanju i poveznice kojom mogu pristupiti Google Forms dokumentu. Istraživanje je bilo kvantitativne prirode te je imalo oblik kratkog anketnog upitnika. Anketni upitnik sadržavao je osam pitanja. Prvo pitanje je bilo obavezno, ostala pitanja su bila vezana uz ispitanikov odgovor na prvo pitanje. Ako je ispitanikov odgovor na prvo pitanje bio pozitivan (da), trebao je odgovoriti na pet idućih pitanja. Ako je ispitanikov odgovor na prvo pitanje bio negativan (ne), trebao je odgovoriti na tri iduća pitanja. Zadnje pitanje bilo je isto svim ispitanicima. Uzorak istraživanja su sačinjavali svi državni arhivi u Republici Hrvatskoj. Od osamnaest planiranih ispitanika, samo ih je sedam odabralo ispuniti anketu.

Grafikon 1. Odaziv ispitanika

Teme dotaknute istraživanjem su bavi li se uopće određeni državni arhiv dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža, postupci i tehnologije dugoročnog očuvanja sadržaja društvenih mreža, koliko vremenski planiraju čuvati sadržaj društvenih mreža, planiraju li započeti s dugoročnim očuvanjem društvenih mreža i važnost očuvanja sadržaja društvenih mreža. Do e-mail adresa ispitanika došlo se putem

pretrage internetskih stranica državnih arhiva. Dva pitanja koja su postavljena svim ispitanicima, neovisno o pozitivnom ili negativnom odgovoru na prvo pitanje, su spomenuto prvo pitanje, „Bavi li se vaš arhiv dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža?“ te zadnje pitanje, „Po vašem mišljenju, smatrate li da je očuvanje sadržaja društvenih mreža važno za arhivistiku?“. Pitanja koja su bila postavljena ispitanicima koji su na prvo pitanje odgovorili s odgovorom „da“ su sljedeća: „Kada ste započeli dugoročno čuvati sadržaj društvenih mreža?“, „Koje postupke i tehnologije koristite za dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža?“, „Koliko dugo planirate čuvati sadržaj društvenih mreža?“ i „Koje metode koristite kako bi odredili koji je sadržaj društvenih mreža bitan za očuvanje?“. Pitanja koja su bila postavljena ispitanicima koji su na prvo pitanje odgovorili s odgovorom „ne“ su sljedeća: „Zašto se vaš arhiv ne bavi dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža?“ i „Planirate li započeti s dugoročnim očuvanjem društvenih mreža?“.

5.2. Analiza dobivenih rezultata istraživanja

Na pitanje prvo pitanje, „Bavi li se vaš arhiv dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža?“, svih 7 ispitanika odgovorilo je odgovorom „ne“.

Grafikon 2. Analiza odgovora na pitanje "Bavi li se vaš arhiv dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža?"

Na pitanje „Zašto se vaš arhiv ne bavi dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža?“ dobiveno je 5 odgovora. Odgovori na ovo pitanje su glasili: „Nema stručnog zaposlenika“, „Dugoročno čuvamo sadržaj mrežnih stranica, na društvenim mrežama kopiramo sadržaj s mrežnih stranica tako da je na društvenim mrežama samo kopija

onog što već imamo na mrežnim stranicama“, „Taj sadržaj se ne doživljava kao bitan (nepravedno). Nedostatak stručnog osoblja koji bi se time bavio. Nedostatak pravila i smjernice oko vrednovanja takvog gradiva na razini arhivske službe u RH generalno.“, „Trenutno ne posjedujemo tehnologiju koja bi nam jamčila dugoročno (u arhivskom smislu trajno) čuvanje sadržaja društvenih mreža. Ovo pitanje smatramo važnim i nadamo se da će biti kvalitetno riješeno u okviru Hrvatskog arhiva weba, koji vodi NSK.“ te „Državni arhiv prije svega nemaju zakonske ovlasti prikupljati gradivo na taj način. Naime prema zakonu arhivi po službenoj dužnosti pobiru javno arhivsko gradivo, a privatno gradivo samo donacijama i otkupom. Svo gradivo koje preuzimamo postaje naše vlasništvo te ga kao takvo pod određenim uvjetima dajemo na korištenje. Društvene mreže objavljuju gradivo različitih provenijencija, vrlo često bez navođenja izvora, ima dosta netočnih ili površno konstruiranih informacija, postavlja se i pitanje autorstva i vlasništva. Isto tako pitanje je bi li AZZOP dopustio široko pobiranje osobnih informacija i stvaranje baza osobnih podataka. Bilo bi potrebno pravno regulirati pobiranje i sa vlasnicima društvenih mreža, jer na koncu radi se o njihovom vlasništvu. Pobiranje gradiva sa društvenih mreža kompleksno je pitanje no da bi se državni arhivi njime bavili prije svega treba postaviti pitanje stvara li se na društvenim mrežama gradivo trajne vrijednosti.“ Na pitanje „Planirate li započeti s dugoročnim očuvanjem sadržaja društvenih mreža?“, petero ispitanika je odgovorilo s odgovorom „Ne“, a dvoje s odgovorom „Da“. Na zadnje pitanje, „ Po vašem mišljenju, smatrate li da je očuvanje sadržaja društvenih mreža važno za arhivistiku? Molim vas obrazložite vaš odgovor.“, dobiveno je šest odgovora. Odgovori su glasili: „Čini nam se da očuvanje sadržaja s društvenih mreža nije trenutno prioritet u radu.“, „Trenutno ne smatramo da treba dugoročno čuvati sadržaj s društvenih mreža ustanove.“, „Bitno je. no prije toga treba kategorizirati stvaratelje. Razlučiti što pripada u arhivsko pohranjivanje, treba li pojedine stranice poput "novinskih vijesti" pohranjivati u knjižnicama....“, „Mislim da je važno i da se nepravedno zanemaruje. Apsurdno je da je pošta trajno gradivo dok važne objave institucija ili političkih pojedinaca se uopće ne vrednuju. Problem je određena tromost u sustavu jer ljudi teško prihvaćaju nove sadržaje kao relevantne.“, „Iz perspektive arhivističke struke važno je sačuvati sve ono što će budućim generacijama svjedočiti o sadašnjosti. U tom kontekstu svakako bi bilo dobro u okviru Arhiva weba čuvati npr. komentare ispod tekstova na portalima koji su generirani posredstvom registracije na društvenim mrežama. Njihov broj, sadržaj i popularnost zasigurno bi bili dragocjen izvor budućim istraživačima kako bi imali

uvid u tadašnje "javno mišljenje" o nekoj temi ili problemu." te „Ne smatram da društvene mreže stvaraju gradivo trajne vrijednosti. Sav taj sadržaj da bi nastao, ako pričamo o javnim ustanovama, ima određenu politiku i uvjete nastanka što je dokumentirano u svakoj od ustanova. Ti će propisi ili izvještaji i planovi na koncu doći do arhiva te ćemo iz njih moći vidjeti koliko se često objavljivalo, autore, koja vrsta sadržaja i u koje svrhe. Privatni stvaratelji doći će do nas ako ih vrednovanjem odaberemo kao značajne stvaratelje arhivskog gradiva. Komentare i rasprave ispod objava ne možemo smatrati reprezentativnim niti vjerodostojnim izrazima grupe ljudi tako da nemaju svoju trajnu vrijednost.“. Na ostala pitanja, „Kada ste započeli dugoročno čuvati sadržaj društvenih mreža?“, „Koje postupke i tehnologije koristite za dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža?“, „Koliko dugo planirate čuvati sadržaj društvenih mreža?“, i „Koje metode koristite kako bi odredili koji je sadržaj društvenih mreža bitan za očuvanje?“ nije bilo odgovora jer su ta pitanja bila vezana uz prvo pitanje.

Prema dobivenim odgovorima može se zaključiti da nijedan od ispitanih državnih arhiva u Republici Hrvatskoj ne arhivira sadržaj društvenih mreža. Razlozi zbog kojih državni arhivi ne arhiviraju sadržaj društvenih mreža su ili vezani za nedostatak tehnologije potrebne za arhiviranje, ili su vezani uz zakone ili regulative koji onemogućuju prikupljanje digitalnog gradiva na taj način, ili uz manjak stručnog kadra koji posjeduje znanja i vještine potrebne za arhiviranje sadržaja društvenih mreža, ili državni arhivi ne smatraju digitalno gradivo društvenih mreža dovoljno važnim. Većina ispitanika smatra da je važno arhivirati sadržaj društvenih mreža, uz prethodno kategoriziranje stvaratelja. Ispitanici smatraju da je očuvanje ovakvog digitalnog gradiva važno jer su objave na društvenim mrežama svjedočanstva o sadašnjosti.

6. Zaključak

Arhiviranje sadržaja društvenih mreža je iznimno važan dio moderne arhivistike. Društvene mreže danas su sveprisutne i većina populacije aktivno koristi društvene mreže svakodnevno. Društvene mreže brzo su se razvijale i još se uvijek razvijaju, stoga je bitno dokumentirati i način na koji su se mreže razvijale. Zbog svoje prirode, društvene mreže služe i kao baze podataka svjetskih, lokalnih i životnih događaja korisnika i korisničkih reakcija na spomenute događaje, jer korisnici ažuriraju svoje profile na osnovi novosti u svom životu. Društvene mreže također promiču određenu agendu i služe kao izvori novosti za svoje korisnike, pa imaju izričitu važnost kao forum za rasprave, a arhiviranjem sadržaja društvenih mreža može se dobiti uvid u stavove društvenih aktera o zadanoj temi. Arhiviranje sadržaja društvenih mreža zahtjeva vrijeme i trud, ali rezultira konkretnim i bitnim sadržajem koji ima izrazitu važnost. U Republici Hrvatskoj arhiviranje sadržaja društvenih mreža još nije toliko rašireno i trebalo bi se više pričati o tome i davati više pažnje važnosti sadržaju društvenih mreža. Kako bi se arhiviranje sadržaja društvenih mreža pravilno izvodilo, potencijalne arhiviste sadržaja društvenih mreža treba slati na edukacije, seminare i radionice kako bi stekli potrebna znanja i vještine. Digitalni arhivi sadržaja društvenih mreža poput arhiva „Wayback Machine“ trebali bi biti dostupniji i popularniji. Sadržaj koji se arhivira ne bi trebao sadržavati spam, kako bi se enkapsuliralo stvarno stanje. Sadržaj društvenih mreža ima iznimno važnu ulogu u današnjem društvu i može služiti za razna sociološka, psihološka, povijesna i kulturološka istraživanja. Smatram da bi se sadržaj društvenih mreža trebao aktivno arhivirati i da bi se o tome trebalo više pričati. Također smatram da trebaju postojati jasne odrednice vrednovanja sadržaja društvenih mreža. Moderno društvo također je i društvo znanja, a društvene mreže su platforme na kojima se znanje i informacije konstantno dijele.

7. Literatura

1. *About the Internet Archive*. Internet Archive. (n.d.). <https://archive.org/about/>
2. *Aleida Assmann*. IKKM Weimar. (2014). <https://www.ikkm-weimar.de/en/former-fellows/aleida-assmann/>
3. *Archival Strategies*. Archaeology Data Service. (2024). <https://archaeologydataservice.ac.uk/help-guidance/guides-to-good-practice/digital-archiving/archival-strategies/>
4. Assmann, A. (2008). *Social Research*. March 11, 2024, <https://www.jstor.org/stable/40972052>
5. Assmann, A. (2011). *Cultural memory and western civilization*. Cambridge University Press.
6. Assmann, J. (2013). March 10, 2024, https://www.researchgate.net/publication/226023168_Communicative_and_Cultural_Memory
7. Bartoszewicz, M. G. (2019). *What is Collective Memory*. IGI Global. <https://www.igi-global.com/dictionary/memory-as-a-security-policy/4488>
8. *Best Social Media Archiving Tools*. Source Forge. (2024). <https://sourceforge.net/software/social-media-archiving/>
9. Bijker, W. E., & Pinch, T. F. (1984). *The Social Construction of Technological Systems*. Science Policy.
10. Bijker, W., & Bijsterveld, K. (n.d.). *In Memoriam - Trevor Pinch (1952-2021)*. Easst. <https://easst.net/easst-review/411/in-memoriam-trevor-pinch-1952-2021/>
11. *Britannica*. social media. (2024). <https://www.britannica.com/topic/social-media>
12. Cook, T. (2005a). *Macroappraisal in theory and practice: Origins, characteristics, and implementation in Canada, 1950–2000*. *Archival Science*, 5(2–4), 101–161. <https://doi.org/10.1007/s10502-005-9010-2>
13. *Digital Archiving: Six Advantages of Using It*. Docbyte. (2024, January 26). <https://www.docbyte.com/digital-archiving-advantage/>
14. Duarte, F. (2023, December 13). *Amount of Data Created Daily*. Exploding Topics. <https://explodingtopics.com/blog/data-generated-per-day>

15. *Emulation as a preservation strategy*. National Archives of Australia. (2024). <https://www.naa.gov.au/information-management/information-management-legislation/digital-preservation-planning/emulation-preservation-strategy>
16. Ermakovich, S. (2024, January 8). *Web Scraping vs API: The Best Way to Extract Data*. Has Data. <https://hasdata.com/blog/web-scraping-vs-api#what-is-api-scraping>
17. Frye, M.-K. (2022). *What is an API?*. Mule Soft. <https://www.mulesoft.com/resources/api/what-is-an-api>
18. Gillis, A. S. (2022). *What is a web crawler?*. Tech Target. <https://www.techtarget.com/whatis/definition/crawler>
19. Gomez, R. (2024, January 8). *What government agencies need to know about social media archiving*. Sprout Social. <https://sproutsocial.com/insights/social-media-archiving/>
20. Holmes, O. W. (1961, July). *Sir Hilary Jenkinson*. Jstor. <https://www.jstor.org/stable/40290906?seq=1>
21. *The Importance of Social Media Archiving*. Zumvu. (2022, November 28). <https://blog.zumvu.com/importance-of-social-media-archiving/>
22. *Jan Assmann*. Verbum. (2024). <https://verbum.hr/autori/assmann-jan>
23. Jenkinson, S. H. (1937). *A Manual of Archive Administration. The Internet Archive*. University of Illinois.
24. Kemp, S. (2024, January 31). *Digital 2024: Global Overview Report*. Data Report. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>
25. Kisters, S. (2023, September 25). *Digital Archiving - Basics Explained*. Origin Stamp. <https://originstamp.com/blog/digital-archiving-basics-explained/>
26. Kratz, J. (2023, October 18). *T. R. Schellenberg: Maker of Modern, American Archives*. Pieces of History: A blog of the U. S. National Archives. <https://prologue.blogs.archives.gov/2023/10/18/t-r-schellenberg-maker-of-a-modern-american-archives/>
27. Littman, J., Chudnov, D., Kerchner, D., Peterson, C., Tan, Y., Trent, R., Vij, R., & Wrubel, L. (2016, December 28). *API-based social media collecting as a form of web archiving*. Springer Link. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00799-016-0201-7>
28. Marr, B. (2024). *How Much Data Do We Create Every Day? The Mind-Blowing Stats Everyone Should Read*. Bernard Marr & Co.

- <https://bernardmarr.com/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/>
29. The National Archives. (2024). <https://www.nationalarchives.gov.uk/archives-sector/advice-and-guidance/managing-your-collection/preserving-digital-collections/developing-a-digital-preservation-strategy-and-policy/>
 30. Newberry, C. (2023, July 4). *Social Media Archiving for Government: How to Stay Compliant*. Hoot Suite. <https://blog.hootsuite.com/social-media-archiving-for-government/>
 31. Piggott, M. (2012). *Sir Hilary Jenkinson*. Science Direct. <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/sir-hilary-jenkinson>
 32. *Prof Dr Ir Wiebe Bijker*. Maastricht University. (n.d.). <https://www.maastrichtuniversity.nl/we-bijker>
 33. Sanghvi, M. (2020). *Iconstruct: How Youths Construct Their Identities Through Social Media*. MPower. <https://mpowerminds.com/blog/Teenagers-Social-Media>
 34. Schellenberg, T. R. (1956). The Society of American Archivists. February 25, 2024, PDF
 35. *Učenjaci Kulture Pamćenja*. Goethe Institut. (2020, January). <https://www.goethe.de/ins/ba/bs/kul/dos/pan/21752339.html>
 36. *What is Social Media Archiving, and Why Does It Matter?* Civic Plus. (2022, February 16). <https://www.civicplus.com/blog/sma/why-does-archiving-social-media-matter/>
 37. *What is Social Media Archiving*. Proof Point. (2024). <https://www.proofpoint.com/us/threat-reference/social-media-archiving>
 38. *What is Web Harvesting? Let's Dig Deep Into The Web Harvesting Definition*. 3i Data Scraping. (2022, February 21). <https://www.3idatascraping.com/what-is-web-harvesting/>
 39. *Wiebe E. Bijker*. Google Scholar. (2024). <https://scholar.google.com/citations?user=J6okOtcAAAAJ&hl=en>
 40. Wright, J. (2012, June 13). *To Preserve or Not to Preserve: Social Media*. Smithsonian Institution Archives. <https://siarchives.si.edu/blog/preserve-or-not-preserve-social-media>

Vrednovanje i dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža

Sažetak

Društvene mreže već su dugo prisutan fenomen. Imaju svoju društvenu važnost i svakodnevni su faktor u životu društvenog aktera. Arhivistika je znanost o proučavanju, preuzimanju, odabiru, zaštiti i čuvanju arhivskog gradiva te njegovom stavljanju na raspolaganje znanstvenicima i istraživačima. Arhivistika bi se trebalo iznimno zanimati za dugoročno očuvanje sadržaja društvenih mreža jer su društvene mreže mediji i služe kao posrednik komunikacije društvenih aktera. Sumiranjem sadržaja društvenih mreža može se dobiti uvid u trenutno stanje stvari i *status quo* društva. U svrhu diplomskog rada provedeno je kvalitativno istraživanje kojim su ispitani svi državni arhivi u Republici Hrvatskoj. Cilj istraživanja bio je dobiti uvid u to arhiviraju li ili ne državni arhivi sadržaj društvenih mreža, misle li da je arhiviranje sadržaja društvenih mreža važno i razlozima zašto određeni državni arhivi ne arhiviraju sadržaj društvenih mreža. Diplomski rad bavi se arhivističkom teorijom, teorijom društvene konstrukcije tehnologije, teorijom o kolektivnoj memoriji, metodama arhiviranja sadržaja društvenih mreža, vrednovanjem sadržaja društvenih mreža nacionalnim arhivima društvenih mreža, digitalnom arhiviranju, samim arhivima sadržaja društvenih mreža, metodologijom istraživanja i analizom dobivenih rezultata istraživanja.

Ključne riječi: društvene mreže, sadržaj društvenih mreža, arhiviranje, vrednovanje

Appraisal and long-term preservation of social media content

Summary

Social media have been a phenomenon in modern society for quite a long time. They have their social importance and are a daily factor in the life of a social actor. Archival science is the science of studying, collecting, selecting, protecting and preserving archival material, and making it available to scientists and researchers. Archivists should be extremely interested in the long-term preservation of the social media content because social media serve as a mediator of communication between social actors. By summarizing the content of social media, one can gain insight into the current state of affairs and the *status quo* of society. For the purpose of the thesis, a qualitative research was carried out, which examined all state archives in Republic of Croatia. The goal of the research was to gain insight into whether or not state archives preserve the content of social networks, whether they think that archiving content of social networks is important, and the reasons why certain state archives do not archive the content of social networks. The thesis deals with archival theory, construction of technology, theory of collective memory, methods of archiving social network content, appraisal of social media content, national social media archives, digital archiving, social media content archives themselves, research methodology and analysis of research results.

Key words: social media, social media content, archiving, appraisal